

EESTI VABARIIGI PÄHISEADUSLIKU ASSAMBLEE
KOLMETEISTKÜMNES ISTUNG

8.novembril 1991

Juhataja: Kell on 11.05. Ma loodan, et see pole üksnes esimene, vaid ka viimane kord, kus me alustame 5 minutit hiljem, kui meie reglement ette näeb. Kohe tuleb tabloole kena pilt ja me saame teha kohaloleku kontrolli. Palun üks hetk veel kannatust. Nii. Kohaloleku kontroll. Meid on 40. Aitäh.

Assamblee juhatuse poolt, kooskõlastatuna teematoimkondade esimeestega, on esitatud teile kinnitamiseks tänase istungi päevakorra projekt. Ma palun sellele projektile lisada veel kolmas päevakorrapunkt. Selles küsimuses on otsuseprojekt teile välja jagatud. Jutt käib ekspertide kinnitamisest kahele toimkonnale, esimesele ja kolmandale. Niisiis juhatuse, kooskõlastatuna teematoimkondade esimeestega, esitab teile 3-punktilise päevakorra projekti. Palun hääletame, kes on selle poolt, et me töötame antud päevakorra järgi. Hääletame. 32 poolthäälega, vastuhääli ei ole, küsimus on otsustatud. Me töötame päevakorra järgi, mille me praegu vastu võtsime.

Kõigepealt on arutamisel päevakorra 3.küsimus, see on ekspertide kinnitamine. Nagu öeldud, otsuseprojekt selles küsimuses on teie kaustas. I toimkonnale on ettepanek kinnitada eksperdiks Jüri Raidla ja III toimkonnale Mart Nutt. Palun, kas on küsimusi? Küsimusi ei ole. Panen hääletamisele otsuseprojekti ekspertide kinnitamise kohta I ja III toimkonnale. Hääletame. 32 poolthäälega, vastuhääli ei ole, on kinnitatud I toimkonnale eksperdiks Jüri Raidla ja III toimkonnale Mart Nutt. Kolmas päevakorrapunkt on sellega ammendatud.

Enne, kui me alustame esimese päevakorrapunkti all tööd, kommentaar teise päevakorrapunkti kohta. Teises päevakorrapunktis on juhatuse, kooskõlastatult toimkondade esimeestega, koostanud otsuseprojekti. Mul on palve leida mahti esimese päevakorrapunkti kallal töötades tutvuda ka selle otsuseprojektiga. Kui selle otsuseprojekti kohta on märkusi, palun need edastada kas juhatusele või pr. Anu Laidole. Tänan.

Alustame esimese päevakorrapunkti arutelu. Aluseks on võetud põhiseaduse eelnõu teise aruande esitamise ja arutamise

jätkamine. Teematoimkondade esimeestega on juhatusel järgmine kokkulepe. Esimeses päevakorrapunktis me katsume tööd teha kahes etapis. Esimeses etapis saavad järjekorras sõna need teematoimkondade esimehed, kellel on vajalik pidada Assambleel nõu mõningates põhiküsimustes. Toimkondade nõudel viiakse nendes põhiküsimustes läbi ka hääletamine. Esimese päevakorrapunkti teine staadium tähendab seda, et vastavalt meie kokkuleppele on õigus esitada teematoimkondade otsuste suhtes igal assambleeliikmel apellatsioon, kelle ettepanek, märkus ei ole arvesse võetud. Seoses selle teise staadiumiga ma soovin kõigile meelde tuletada, et me leppisime nädal aega tagasi kokku, et täna kell 14 lõpeb tähtaeg, mille jooksul on võimalik esitada ettepanekuid, märkusi teematoimkondadele ja viimased on kohustatud kõik need märkused, ettepanekud läbi arutama ja teile vastama, kas neid on arvestatud või ei. Täna kell 14 lõpeb tähtaeg, mille jooksul ettepanekuid, kriitilisi märkusi saab teha.

Nii. Alustame esimese päevakorrapunkti sisulist arutelu. Hr. Salum, palun teid kõnepulti. Sõna on I teematoimkonna esimehel hr. Vello Salumil. Palun.

V. Salum: Austatud kolleegid, alustaksime preambula vaatlemist ja siin on nüüd vaja Assamblee seisukohta kahe variandi suhtes. Kas ajaloo preambul või toimkonna poolt ka teisena väljapakutud kärbitud ajaloo varianti. Preambula alglause me täiendaksime ühe sõnaga, värreldes 1937. aasta põhiseadusega ja Adamsi eelnõuga, sinna on lisatud sõna "taastada", kindlustada ja arendada, nii et sõna "taastada".

Nüüd küsimus on teises, pikemas lõigus, mis koosneb mitmest alalõigust ja kus on rõhutatud kahte mõistet. Esiteks, Eesti riiki, mis on sündinud rahvusliku enesemääramise kustumatul õigusel, just see sõna "rahvusliku enesemääramise kustumatul õigusel". Toimkonna arvates see on väga oluline meie rasket ajalugu arvesse võttes. Siis teine alalõik, okupeeritud ja koloniseeritud Nõukogude Liidu poolt 1940. aastal. See ei ole lihtsalt ajalooõpikuna siia toodud, vaid okupeeritud ja koloniseeritud on Eesti paraku siamaale ja just sõna "koloniseeritud" on antud poliitilises olukorras meil vaja rõhutada, sest see ei ole mitte ajalugu, vaid see on praegu meie ümber toimuv reaalsus, ja et

hoida ära asjatut demagoogiat, et Eestis rikutakse inimõigusi ja kiusatakse taga vähemusrahvusi, siis minu arvates ja kogu meie toimkonna arvates selline hästi lühike ajaloo kokkuvõtte on hädavajalik preambulas ja tal ei ole mitte ainult tagasivaatav ajalooline tähtsus, vaid just reaalspoliitiline. Me oleme ju koloniseeritud, see sõna on väga vajalik.

Siis on selles ajaloolises lõigus veel "taastatud rahvusliku ning õigusliku järjepidevuse alusel". Ka see mõte on hädavajalik, kui me tahame, et põhiseadus oleks ka eetiline, kajastaks mentaliteeti, mis praegu toimub ja millises suunas me tahame minna. Nii et siin on toimkonna poolt välja pakutud kaks varianti, täielik, teil on käes olev tekst, või siis teisena jätta sealt välja keskosa, kolm väikest lõiku.

Ma arvan, mõnel on vast soov veel põhjendada ühte või teist varianti ja, kui juhatus vajalikuks peab, siis võib preambula osas mõttevahetuse avada.

Kui sõnavõtussoovijaid ei ole, võime asuda kohe hääletamisele.

Juhataja: Üks hetk siiski, hr. Taagepera soovib sõna või küsimust esitada.

R.Taagepera: (esinemine kohalt, ei ole kuulda). Ma soovin esitada küsimuse, kas Nõukogude Liit väärrib seda, et ta oleks mainitud Eesti Vabariigi põhiseaduses? Ma soovitan jätta sisse okupatsioon, anneksioon, aga sõna "Nõukogude Liit" välja jätta. Ta ei vääri seda Eesti Vabariigi põhiseaduses.

Juhataja: Tänan.

V.Salum: Siin võib vaadelda mitutpidi, piiblis on kirjas Kaivas. See, kes andis Kristuse okupantide kätte surmamõistmiseks. Kaivase nimi on säilitatud piiblis. Me ei saa vene ajalugu käsitleda ilma Mongoli-Tatari ikketa, see on sees ja Eesti ajaloos on see viimane kolonisatsioon, kõige hävitavam genotsiid, mis järgnes, ja seda ei saa me ajaloost välja jätta, sest kolonisatsioon jätkub ja minu arvates see ei ole paha, kui nimetatakse nimepidi mõnda asja.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, kas on veel küsimusi? Või soovib keegi sõna võtta, enne kui me asume hääletamise juurde? Hr. Niitsoo, palun, sõnavõtt, küsimus?

V.Niitsoo: Härra juhataja, lugupeetud ettekandja!

Juhataja: Üks hetk, hr. Niitsoo, mikrofon palun.

V.Niitsoo: On olemas. Mis kaalutlustel on siin lõigus, "mis on sündinud rahvusliku enesemääramise kustumatul alusel, vabanemisel suurriikide võimu alt", jäetud Eesti riigi taassünni kuupäev 24.veebruar 1918 välja. Aitäh.

V.Salum: Me ei ole seda välja jätnud, me oleme viinud selle §11 alla. Nii et kahtlemata see kuupäev peab olema, võime ju siin diskuteerida, kus, aga meie ei ole tahtnud seda välja jätta.

Juhataja: Tänan. Küsimusi ja sõnasoovijaid rohkem ei ole. Hr. Salum, mul on palve formuleerida küsimus, mida me hakkame hääletama. Palun tähelepanu!

V.Salum: Paneksime hääletusele preambula kogu teksti, nii nagu ta on toimkonna poolt eelnõus esitatud. Nii et põhitekst hääletamisele, kes on selle teksti poolt.

Juhataja: Hr. Salum, kas te soovite, et viiakse läbi konkureeriv hääletamine toimkonna põhiteksti ja alternatiivi vahel või te soovite, et viiakse läbi hääletamine ainult toimkonna põhitekstiga seoses? Siis peab koguma enam poolt- kui vastuhääli, konkureeriva hääletamise reeglid on teised. Kumb hääletamiskord?

V.Salum: Assamblee on vist harjunud konkureeriva hääletamisega, nii et paneksime siis põhiteksti 1.alternatiivi konkureerivalt hääletamisele.

Juhataja: Tänan. Aitäh, hr. Salum. Palun veel kord läbi viia kohaloleku kontroll ja seejärel asume hääletama. Kohaloleku kontroll. Kohal on 33 assambleeliiget. 20 minuti jooksul on meid tabanud mõningased kaotused. Asume hääletama. Küsimus, mida me lahendame, on põhiseaduse projekti preambula tekst. On esitatud Teile kaks varianti, põhivariant, mille on koostanud toimkond, ja alternatiiv, mis on lisatud põhitekstile. Esimene küsimus. Kes on selle poolt, et preambula on esitatud tekstina, nii nagu toimkond on selle kirjutanud? Kes on preambula põhiteksti poolt? Hääletame. Tänan. 17 häält. Ja nagu me kokku leppisime, konkureerivalt teine küsimus hääletamisele. Kes on selle poolt, et preambula tekstiks jääb alternatiivne tekst? Palun, hääletame.

Alternatiivi poolt anti 16 häält. Niisiis, põhitekst 17 häält ja alternatiiv 16 häält. Meie reglemendireeglite järgi on konkurent-
sist väljunud võitjana põhitekst, kuid siiski ainult ühe häälega.
Hr. Salum, palun uuesti kõnepulti.

V.Salum: Siis teine, mis meil oleks vaja läbi hääletada, on §3 ja siin on välja pakkuda kolm alternatiivi. Põhitekst on neljanda novembri pagrandusega teie ees: "Eesti Vabariik ei ühine sõjalistesse liitudesse ega luba oma riigipiirides mitte ühegi teise riigi sõjalisi tugipunkte, ühegi teise riigi sõjavägede viibimist ega läbiliikumist." See on nüüd pikk tekst, sellele teiseks alternatiiviks on kogu see paragrahv välja jätta ja kolmas alternatiiv on toimkonna esialgne, lühikene tekst, ilma Kama ja paljude teiste, Rebase parandusettepanekute-
ta. See kolmas tekst on teil eelmise, kättejagatud teksti lehel. Ma loen selle ette: "Eesti Vabariik ei luba oma riigi piirides mitte ühegi teise riigi sõjalisi tugipunkte, ühegi teise riigi sõjavägede viibimist ega läbiliikumist." Nii et see on praegu teie käesoleva põhiteksti lühendatud variant. Esimene lauseosa on jäänud välja. Nii et teen ettepaneku panna need kolm varianti konkureerivalt hääletusele ja kõigepealt hääletada läbi põhitekst §3 osas, siis teine variant on kogu paragrahv välja jätta ja kolmas variant, lühendatud §3, nii nagu ta oli teil eelmisel korral kättejagatud tekstis olemas.

Juhataja: Lugupeetud hr. Salum, variandis, mida on võimalik kasutada minul ja teistel assambleeliikmetel, on §-is 3 üks alternatiiv: §3 välja jätta. Kas te peate võimalikuks seda, et me viime läbi konkureeriva hääletamise väljajaotatud teksti alusel. Ma saan aru, et see on toimkonna ametlik dokument.

V.Salum: Kui eelmise teksti toodud varianti ei ole võimalik praegu hääletusele panna, siis jääme nende kahe juurde.

Juhataja: Tänan. Palun küsimused. Selle probleemi kohta hr. Salumine. Paragrahvi 3 kohta. Palun teie küsimused. Hr. Taagepera, teil on küsimuse esitamiseks sõna.

R.Taagepera: Kas mõne teise, sõbraliku riigi sõjalaevastik võib näiteks viisakusvisiidi teha Tallinna? Selle paragrahvi alusel.

V.Salum: Siin on sõjalisi tugipunkte, ma arvan, et see

piiritleb küllaltki täpselt ära. Nii et me võime siin leida igasuguseid probleemseid küsimusi, aga ma arvan, tekst tervikuna seda ei põhjusta.

Juhataja: Hr. Taagepera soovib küsimust jätkata. Palun veel kord Taagepera mikrofon.

R.Taagepera: Tekst keelab ära teise riigi sõjavägede viibimise ja läbiliikumise. Ma kordan küsimust, kas läbiliikumine tähendab, et välisriigi sõjalaevastik ei või teha visiiti?

V.Salum: Kui siin oleks jutt sõjalaevadest, aga siin on räägitud sõjaväest, see on territooriumil, maismaal läbiviimist ja viibimist. Me võime siin vaielda pikalt, aga ma arvan, kas on mõtet aega raisata.

Juhataja: Ärgem tõesti aega raisakem, järgmisena saab sõna küsimuse esitamiseks hr. Adams. Palun.

J.Adams: Hr. Salum, kas te olete minuga nõus, et sellise paragrahvi sissejätmisel Eesti vabatahtlikult piirab ja, ma ütleksin, ennekuulmatult, võrreldes maailma riikidega, oma õigust kaitsele!

V.Salum: Ei. Ta ei piira seda, aga kui meie nüüd ehitame oma tuleviku üles sellele, et saame Vene väed välja ja siis on meil mõni hea teine riik, kes toob oma väed sisse. See oleks nagu härjale punase räti näitamine. See paragrahv on siia üldsätetesse pandud just sellel kaalutlusel, et ta on kaalutlusel, et ta on rahuriigi ehituslik säte, mitte riigikaitsealine säte, nagu eelmine kord me siin läbi vaidlkesime. Me peame ikkagi rajama rahu- ja õigusriiki, aga mitte keskendumas oma tulevikulootusele, et võib-olla NATO, võib-olla USA, võib-olla Inglismaa toob oma head väed siia ja siis me püsime. See sätestamine, et me oleme valmis mis tahes sõjalisse liitu astuma, kui see meile on kasulik, see kinnistab Nõukogude Liidu vägede siinviibimist ja meie arvates on vajalik seda selgelt öelda, et meie ei liitu sõjalistesse liitudesse, tahame ehitada rahumeelset ja kindlat riiki. Muidugi oma sõjaväe ja riigikaitse baasil, aga et me kohe oleme valmis kõigile sõjaväebaase andma, see ei ole põhiseaduse õige sätestamine.

Juhataja: Tänan. Hr. Seppa.

Ü.Seppa: Ma täiendaksin ikka veel hr. Adamsi küsimust

selles osas, et kas te ikkagi ei arva, et me jääme kaitsetuks, kui meid rünnatakse. Oma põhiseadusega me välistame igasuguse abiandmise andale.

V.Salum: Ei välista abi andmist. Aga me ei saa oma rahvusriiki õigus- ja rahuriigina rajada ainult sõjalisele abile, sellega me teeme suhteliselt väikse Eesti territooriumi mingiks sõjaväebaasiks ja see ei ole kaugemas perspektiivis meile vajalik ja just see ohustab meie rahvusriigi püsimist.

Juhataja: Tänan. Lugupeetud kolleegid! Kui te peate võimalikuks küsimust edasi lahendada sel teel, et kes soovib kommenteerida esitatut, saab sõna võtta. Võib-olla ei ole mõtet küsimuste esitamist ei tea kui pikalt jätkata. Kui sellise lähenemisega ollakse nõus, siis viimase küsimuse esitab härra Tupp, teised võtavad ennast maha ja rohkem küsimusi ei esitata. Kui on siiski vajalik edasi küsida, siis loomulikult tuleb seda teha. Palun, härra Koha.

K.Koha: Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Te olete siia sisse kirjutanud sellise väljendi - ega luba. Põhiseadus on see dokument, mis peab andma garantiid. Õelge, milline kate on sõnal - ei luba.

V.Salum: Õiguslik ja rahumeelne kate. Kuidas seda täpselt sõnastada, millise paberiga, see on juba seadusandluse küsimus. Aga me peame mõtestama põhiseaduses põhiprintsiibid, millele me tahame üles ehitada Eesti Vabariiki.

E.Tupp: Härra ettekandja! On täiesti loogiline ja ilmselt juba üldtunnustatud, et meie Eesti Vabariigi julgeolek ja õigus saab olla garanteeritud ainult mitmepoolsete lepete alusel. Kas te ei leia, et jätkuks täielikult sõnastusest, mis ütleks, ei või luua teise riigi sõjalisi tugipunkte. Sellega oleks kõik öeldud. Tänan.

V.Salum: See teine sõnastus on kahtlemata täitsa arvestatav, aga ma mõtlen, et ega me praegu ei otsusta siin lõppredaktsiooni, vaid põhimõtet.

T.Kork: Lugupeetud eesistuja! Härra Salum, kas te võiksite meid informeerida sellest, kuidas selles punktis komisjon hääletas. Kas komisjon oli üheselt selle teksti juures, mida teie praegu kaitsete?

V.Salum: Toimkond oli küllalt üksmeelne. Kui on vaja täpseid arve, siis ma saan need pärast öelda.

H.Runnel: Lugupeetud kolleegid, selle idee sisse minemise eest olen toimkonnas eriti võidelnud mina ja ma tahaksin veel kord juhtida tähelepanu sellele kahele seisukohale, mida võiks nimetada rumaluseks ja lihtsameelsuseks. Mõni mõtleb, et on kaval jätta võimalus välisriikide sõjavägede võimalikuks kutsumiseks Eestimaale. Aga kui te pöörate pilgu Eesti ajalukku, siis te näete, et sisuliselt ükski riik ei ole tulnud armeega appi, vaid appi on tulnud vabatahtlikud. Ja ennast petta selle illusiooniga on ohtlik. Et me ei ühine ühegi riigi sõjaväega, on siiski viljakam kui enesepetmine niisuguste illusioonidega, et me peaksime sõjaliselt kellegagi liituma. Meil on ÜRO võimalus, kuigi see on reaalne kaitse tulevikus, lisaks oma armeele. Täna.

Juhataja: Aitäh, härra Runnel, esimese sõnavõtu eest. Kas küsimuste esitamise osas soovib keegi veel sõna? Härra Runnel on uuesti ennast registreerinud, kas seekord küsimuse esitamiseks. Kas härra Hallaste soovib küsimust esitada? Palun.

I.Hallaste: Lugupeetud juhataja, austatud ettekandja! Mul on §3 kohta ikka sama küsimus, mis enne oli, kas see tähendab seda, et me ei saa kutsuda Läti sõjaväge appi endale, kui meil tekib mingi sõjaline konflikt teise riigiga. Kas me tõesti peame sellise asja panema põhiseadusesse? Meil on praegu seadusandluse peatükis sees paragrahv, et sõjalistesse liitusesse astumise lahendab rahvahääletus. See on isegi raske tingimus, aga äkki oleks võimalik jätta §3 välja. Aitäh.

V.Salum: Siin nagu oleks olnud küsimus, kuid eelnevad sõnavõttud põhjendasid ära, et me ei saa jääda lootma, et mõni teine sõjaline riik meid abistab. Olukord on tõestanud vastupidist. Me saame toetuda vabatahtlikele, me saame toetuda ÜRO kaitsevägedele, aga mitte sellele, et meie nüüd ei tohi põhiseaduses seda fikseerida. Kas me tahame õigus- ja rahuriiki või ei taha, selles on praegu küsimus. Mitte üksikute kunstlikult otsitud variantide üle vaielda. Läti, Leedu ja Eesti ei ole kunagi suutnud Nõukogude Liidule ühiselt vastu asruda. Ja illusioon, et me seda nüüd suudame, ei ole eriti põhjendatud.

Juhataja: Härra Salum, lugupeetud kolleegid! Kas ma tohin küsimuste esitamise etapi lõpetada? Soovib keegi protestida sellist otsust? Küsimuste esitamine lõpetada. Ei näe proteste. Sellega on küsimuste esitamine lõpetatud, kõik kolleegid, kes soovivad, saavad sõna. Härra Salum, suur tänu.

Esimesena on end sõnavõtuks registreerinud härra Saatpalu, kuid esimesena sai sõna härra Runnel, nii et teiseks härra Saatpalu, palun.

V.Saatpalu: Minu arust taolise paragrahvi sissekirjutamine on enneaegne, sest Eesti kaitsekontseptsioon on praegu kõrgel poliitilisel tasemel läbi rääkimata ja vastu võtmata, ja näha ainult ja ainsa vaenlasena Nõukogude Liitu on täiesti poliitiliselt lühinägelik. Me oleme üks Euroopa riike, me peame kandma kaitsekulutusi, Euroopa kaitse kulutusi, kui me tahame olla suveräänne ja kui me tahame, et meist lugu peetakse. Seetõttu peame me olema ka valmis liituma mõningatesse sõjalis-tesse liitudesse Euroopa kaitsekontseptsiooni seisukohalt. Ja selletõttu ei saa me põhiseadusesse mingil juhul kirjutada taolist sätet, et me kunagi mingisugustesse liitudesse ei astu või ei lase oma sõjaväel sinna. Ei maksa näha ohtu ainult Nõukogude Liidu poolt. Euroopa riikidele on ka muid ohte ja seda peab täpselt teadvustama, et need võivad tulevikus täiesti reaalseks muutuda, kui Euroopa tervikut silmas pidada, ja loomulikult ei ole meil mingeid kogemusi Euroopa kaitsejõududega, sest neid ei olegi, ja minu arust on see nii-öelda puhtpatsifistlik seisukoht, mis ei kõlba Eesti põhiseadusesse, arvestades Eesti kurja minevikku ja ka võimalikku tulevikku. Meil on vaja vihmavarju, kuhu alla pugedea, aga selliste patsifilistlike seisukohtadega ei ole seda kaitset kusagilt võtta. Tänan.

L.Vahtre: Austatud kõrge kogu! Minu meelest on siin tegemist teatava mõttekrambiga. Minu meelest on alternatiivid selged. Kas me kirjutame sisse, et Eesti ei tohi ühineda, või jätame selle kirjutamata. Kas me kirjutame sisse, et Eesti ei või ühineda või Eesti peab ühinema. Minu arust juba see vaidlus ise näitab, et sihukest asja ei ole vaja põhiseaduses sätestada, see on poliitika küsimus, mida ajab valitsus ja mille sanktsioneerib parlament, olenevalt vajadusest. See on umbes nagu surmanuhtluse

küsimus, et neid, kes soovitasid jätta välja lause, et Eestis surmanuhtlust ei ole, süüdistati selles, et nemad tahavad seda kehtestada. Ei taha! Asi on selles, et see jäetakse sisse kirjutamata. Ma tänan tähelepanu eest.

S.Sovetnikov: Lugupeetud kolleegid! Mina toetan seda alternatiivi, et §3 välja jätta, sellepärast et see paragrahv ei peegelda tegelikult olukorda Eestis praegu. Kui me võtame vastu näiteks põhiseaduse ja §-s 3 on kirjutatud, et Eesti Vabariik ei luba oma riigi piirides teise riigi sõjalisi tugipunkte jne, aga tegelikult meie vabariigis Nõukogude Liidu tugipunktid on ja ei tea, millal nad viivad ära, igatahes nad lubavad seda teha alles 1994.aastal. Sellepärast oleks parem see paragrahv põhiseadusest välja jätta. Aitäh.

Ü.Uluots: Lugupeetud kolleegid! Minu arust, kui me hääletame alternatiivi poolt, siis sellega me avaldame lugupidamist tulevastele põlvedele ja tulevastele riigikogudele, kellele me jätame selle küsimuse otsustada vastavalt päeva tähtsusele ja sündmuste arengule.

A.Tarand: Lugupeetud juhataja! Selle punktikaitsjate motiivid on illusoorid. Ei või väita, et me näeme ette kõiki variante, juba küllalt lähedaseks tulevikuks, on lihtsalt vale, sellepärast et ükski ega keegi ei näe ette kõiki tulevikuvariante. Ja näide ise käib nn. kasvahoone efekti kohta, mis soojendab juba praegu meie kliimat. Mitte ainult meie, aga meil rohkem kui näiteks lõuna pool. Sellega kaasneb väga suure tõenäosusega suur kuivus Kesk-Aasias ja steppides, mis annavad praegu enamuse praeguse või endise Nõukogude Liidu teraviljatoodangust. Sellega on tõenäoliselt seotud kontrollimatu migratsioon, mida ka on ajaloo esinenud, aga me ei tea täpselt mis asjaoludel. Nüüd on veel küllalt tõenäoline, et sellise valdava migratsiooni laine eest on võimalik ennast kaitsta teatud liitudega, näiteks Sankt-Peterburgi piirkonnaga, Soomega või Rootsiga, ükskõik. Need on ainult üksikud näited praegu. Ja minu arvates ei ole üleüldse tõenäolisemad, kui see minu poolt räägitud variant need ajaloo, hilisajaloo toodud näited. Ma pean isiklikult sellist näljamigratsiooni tunduvalt tõenäolisemaks, see lõikaks ka selle võimaluse ära, nii et palun väga

härvalt jätame selle punkti tõepoolest välja. Aitäh.

J.Adams: Head kolleegide! Minu arvates selle paragrahvi viga on see, et väljendusvorm jääb maha sisust, mida on tahetud öelda. Arvatavasti on tahetud sõnastada üldisi põhimõtteid, mis sobivad põhiseadusesse. Selle asemel on sõnastatud terve rida eriolukordi. Ja ma püüaksin olla selle paragrahvi sõnastajate advokaadiks. Minu arvates nad on tahtnud öelda umbes järgmisi mõtteid ja mis võiksid olla ka põhiseaduses - et Eesti on rahuar- mastav, et tal ei ole territoriaalseid pretensioone naabrite suhtes. Eesti ei kuuluta esimesena ühelegi teisele riigile sõda, et Eesti ei luba oma territooriumi kasutada sõjategevuseks või sõjaliseks ähvarduseks ühegi teise riigi vastu. Kui autorid arvavad, et need mõtted peegeldavad nende seisukohti ja need on üldised printsiibid, aga mitte ühe printsiibi konkreetne realisatsioon kas või selle liidulepingu kaudu või mitte, siis ma teeksin ettepaneku püüda sõnastada oma mõtteid üldisemalt. Tänan.

A.Sirendi: Austatud kolleegid! Ma arvan, et härra Adams päris täpselt neid seisukohti ei väljendanud selles mõttes, et me tahtsime selle punktiga sisse panna just nimelt seda, et tulevikus ei saa tugineda toorele sõjalisele jõule, vägivalla- jõule, mis peab vägivallale vastu seisma. Juba kaks maailmasõda on toimunud selle arvel, et sõjalised liidud teineteist on vastandanud ja ka blokid moodustunud sedamööda, kuidas üks jõud on suurem või väiksem. Nii et mulle tundub, et me tõepoolest, see kõrge kogu siin ei ole valmis seda põhimõtet aktsepteerima. Peab ütleva, et meie seda ei pannud mitte kerge südamega sisse. Mis puutub sellesse, et riik on demokraatlik ja rahumeelne, see on preambulas öeldud. Lisada seda võib-olla ei ole otstarbekas ja et seda vaidlust lõpmatult mitte jätkata, peab nähtavasti minema hääletusele. Mulle tundub, et paragrahvi väljajätmise poolt on juba väga palju räägitud.

Juhataja: Suur tänu, sõnavõtjaid rohkem ei ole. Asume hääletama. Palun veel kord kohaloleku kontroll. Kohal on 45. Asume hääletama. Probleem on paragrahvis 3 ja konkureerivalt lähevad hääletamisele kaks ettepanekut. Põhitekst ja alternatiiv. Esimene küsimus. Kes on selle poolt, et põhiseadusse jääb §3

sellise tekstiga, nagu toimkond on selle esitanud? Hääletame. Poolt... Üks hetk, kas härra Salum soovib esitada protesti? Hääletamine palun lõpetada, härra Salum ilmselt soovib esitada protesti, palun.

V.Salum: Siin oleks vaja täpsustust. Kui nüüd läheb hääletusele täpselt see tekst, nagu meil on sinna esitatud, siis see ei ole korrektne, sest kõik head ettepanekud võtame arvesse. Siin Adams parandas meie teksti, et ei luba ühelegi teisele riigile sõjalisi tugipunkte sõja korral teise riigi vastu. Need mõtted annab ilusti siia sisse võtta. Hääletusele paneksime põhimõtte, mis on selles tekstis, redaktsiooni annab ikkagi teha ja kui on nii, et redaktsiooni ei saa teha, siis tuleks see kolmas, lühem variant hääletusele panna.

Juhataja: Täna, härra Salum. Jääge hetkeks veel kõnepulti. Juhatus otsustas nii, et me palume teid teha valiku, kas läheb hääletamisele §3 redaktsioonis, nagu see on kõigil ees, või arvab toimkond, et ta momendil seda küsimust hääletamisele ei soovi panna. Palun, kumb.

V.Salum: Kui on hääletamine ainult selle täpse teksti puhul, siis võtame hääletuselt maha.

Juhataja: Täna, palun jätkame tööd. Härra Salum, milline on kolmas probleem.

V.Salum: Kolmas küsimus, mida me tahaksime hääletusele panna, on §5, ja siin on kolm varianti. Põhitekst, nii nagu momendil ta siin ees on tervikuna, teiseks sellest teine variant on selle teksti teine lõik välja jätta ja muu jääb sisse ning kolmas variant on, et selle teksti kolmas lõik välja jätta ja muu jääb sisse. Kas on vajalik, et ma loen selle sõnastuse ette või on kõigile arusaadav ilma ette lugemata.

Juhataja: Härra Salum, kas jutt on §-st 5. Sellisel juhul alternatiivides räägitakse mitte kolmandast lõikest, vaid viiendast lõikest. Mis on õige?

V.Salum: Paragrahv 5 2. ja 3. lõik. Nii et ma loeksin need variandid ette - Eesti kodanikeks saadakse sündimisega või hilisema seadusliku toiminguga. Teine lõik - Eestist Nõukogude Liitu okupatsiooni, anneksiooni tõttu lahkunud Eesti kodanikud säilitavad Eesti kodakondsuse. Teises variandis see jäi välja.

Väljaspool Eestit elavatele eestlastele on õigus saada Eesti kodakondsus vastavalt sooviavaldamisele. See on nüüd kolmas lõik. Ja kolmanda variandi puhul jääks see välja. Ja viimane lause - kodakondsuse omandamise ja omistamise tingimused määrab kodakondsusseadus. See viimane lause oleks kõigis variantides sees.

Juhataja: Täna selle selgituse eest. Küsimused? Härra Hallaste, palun.

I.Hallaste: Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus teise lõigu kohta. Kõigepealt, kas siin on mõeldud majanduspõgenikke, kes säilitavad Eesti kodakondsuse, või ainult neid, kes lahkusid poliitilistel kaalutlustel Eestist. Või on mõeldud ka neid inimesi, kes poliitilistel kaalutlustel läksid ära, näiteks Karl Vaino, kes lahkus Nõukogude Liitu ka Eestist okupatsiooni, anneksiooni ajal. See on üks küsimus. Mida see lause täpselt tähendab? Ja teine küsimus sellesama lõigu kohta. Millistest kaalutlustest lähtudes väärtustab I toimkond Nõukogude Liidu okupatsiooni niivõrd, et paneb selle sisse põhiseadusse, Eesti Vabariigi põhiseaduse teksti. Aitäh.

V.Salum: Väike täpsustus. Esiteks Vaino ei ole siit okupatsiooni, anneksiooni ajal lahkunud. Ta lahkus sel ajal, aga mitte selle tõttu. Nii et see näide ei ole õnnestunud. Ja siit on ikkagi okupatsiooni, anneksiooni tõttu lahkunud nii poliitilistel kui ka muudel motiividel. Kõik need üksik- ja erijuhud tulevad ju kodakondsuse seaduses fikseerimisele. Lisaks veel Karl Vaino ei olegi Eesti Vabariigi kodanik.

Juhataja: Aitäh. Hr. Kois.

V.Kois: Hr. ettekandja, mul on küsimus §3. lõikude kohta. Mina tean palju eestlasi, kes ei ole olnud ja ei ole Eesti Vabariigi kodanikud, aga praegu elavad Eestis. Kui me jätame teie redaktsiooni, kas see tähendab seda, et mina pean Eestist lahkuma ja pärast seda saan kodakondsuse vastava sooviavalduse teel. Aga Karl Vaino, kes elab praegu Moskvas, saal selle lihtsamalt kui mina, kes ma praegu siin elan. Aitäh.

V.Salum: Ei usu, et ta lihtsamalt saab. Need küsimused on juba kodakondsuse seaduses lähemalt käsitletavat, me ei saa kõiki erijuhte põhiseadusse sisse lugema hakata. Kahtlemata on Eesti rahvusriik ja eestlastel peaks olema võimalus seda lihtsa-

mini saada kui teistel rahvustel, aga seda ikkagi inimõiguste üldprintsipiide alusel. Ma mõtlen, et siin ei peaks nii detailidesse minema.

Juhataja: Suur tänu. Kolleegid, kas meil on võimalik nii kokku leppiuda, et üle kümne küsimuse ei esitata, kaks on esitatud, kaheksa on teie ees ekraanil. Kõigil on võimalik sõna võtta. Ma usun, et pärast kümnendat küsimust hakkavad probleemid korduma. Kui on võimalik, palun mitte rohkem küsimusteks registreerida. Hr. Käbin, palun.

T.Käbin: Tänan, hr. juhataja! Lugupeetud hr. Salum! Kui mõni aeg tagasi oli sama küsimus arutusel, siis ma esitasin teile küsimuse, miks see paragrahv peab olema üldosas ja mitte kodanike põhiõigusi käsitlevas osas. Te vastasite, et see on nii ka mitme teise riigi põhiseaduses ja me ei leiuta siin jalgratast. Ma palusin täpsustada, milliste riikide põhiseaduses on see põhimõtte üldosas fikseeritud, te ütlesite, et ei tea, tähendab te esitasite valed argumendid ja lubasite mulle hiljem vastata. Ma paluksin seda vastust täna. Ja teiseks. On ju eelöelduga sõnaselgelt väljendatud ettepanek, et see säte ei peaks üldse olema arutusel praegu, vaid see paragrahv peaks olema fikseeritud hoopis järgnevas peatükis, nii et kas ei saaks siin kõne alla tulla ka see alternatiiv, kas kodakondsuse aluseid üldse siin fikseerida või fikseerida need järgmises peatükis. Tänan.

V.Salum: Siin oli kaks küsimust. Ma tõesti ei ole seda vastust jõudnud anda, kuna meie, Eesti Kongressi poolt valitud saadikud, oleme vaimse töö turuvarblased, koduse töö eest me tasu ei saa ja selletõttu paratamatult me töötame ka muul ajal. Ma loodan, et ma kunagi jõuan sellele vastust anda, aga praegu ei ole see eluküsimus. Härra Käbin, ma ei andnud tähtaega, aga ma püüan seda teha. Siis mis puudutab seda, et kodakondsuse küsimus peaks olema üldsätetes, siis peaks olema, sest see on Eesti rahvusriigi konstitueeriv peatükk, üldsätted, ja siin ei ole tegemist niivõrd inimõigustega, vaid on tegemist ikkagi riigi kodanike, riigi ülesandeid täitva ja õigusi omava isikute koguga, nii et kodanikkond peaks käsitlust leidma üldsätetes.

Juhataja: Aitäh. Hr. Lauri Vahtre, palun.

L.Vahtre: Austatud hr. Salum! Ma juhiksin tähelepanu

sellele, et näiteks "väljaspool Eestit elavad eestlased", võiks öelda lihtsalt eestlased. Kõigil eestlastel on õigus. Umbes samalaadse täiendusettepaneku on teinud meie II toimkond ka teile. Seoses Nõukogude Liidu okupatsiooni ja anneksiooniga on küsimus, et miks siis ainult Nõukogude Liidu okupatsioon ja anneksioon, meil oli siin ka Saksa oma. Kui juba selline rida sisse panna, siis minu meelest tulevad need mõlemad panna.

V.Salum: Selle mõtteviisi jätkamiseks peaksime siis panema ka Poola okupatsiooni ja Rootsi okupatsiooni ning anneksiooni tõttu Eestist lahkunud kodanike õigused, kuskil me peame ikkagi piiri tõmbama. Pool sajandit Nõukogude Liidu okupatsiooni ja anneksiooni on küllalt pikk aeg.

Juhataja: Tänan. Hr. Uluots, palun.

Ü.Uluots: Lugupeetud hr. Salum, kui me nõustuksime praegu teie teise lõikega, siis see tähendab seda, et me viime Eestis sisse kahekordse kodakondsuse. Samal ajal te arvatavasti teate, et Ülemnõukogu on asunud seisukohale, et Eestis ei saa olla kahekordset kodakondsust, sest enamikul eestlastest, kes elavad praegu välismaal, on juba teine kodakondsus. Nad peavad sellest loobuma. Ma küsin nüüd. Kas te sellega taotlete Eestis kahekordset kodakondsust?

V.Salum: Ei, sellega me ei taotle siis kahekordset kodakondsust ja üks kodakondsus on meiule peale surutud - Nõukogude Liidu kodakondsus. See on hoopis midagi muud nendel, kes pidid siit põgenema ja kes tahtsid jääda eestlasteks. Nende küsimus on lahendatav üleminekuperioodi jooksul, nii et Eestist poliitiliste pagulastena lahkunud inimeste kodakondsuse küsimus on eraldi küsimus. Ei saa ütelda, et kui me nüüd nende kodakondsust tahame säilitada, siis sellega me taotleme kahekordset kodakondsust kõigile. Nii et asja ei ole mõtet nii väga segi ajada.

Juhataja: Aitäh. Hr. Rebas.

H.Rebas: Armas hr. Salum, mulle ei meeldi, et Eesti Vabariigi põhiseaduses näidatakse näpuga hea naaberriigi peale, seda tehakse ka preambulas ikka veel. Ma olen katsunud ka selle kohta sõna võtta ja toetaksin nii jõuliselt, kui ma üldse saan, hr. Lauri Vahtre seisukohta, et kui juba ühte okupanti nimetada,

siis ikka surmkindlalt ka teist okupanti. Mu küsimus on: mis saab Balti sakslastest, kes lahkusid tegelikult enne okupatsiooni? Siiski nagu mingisuguse okupatsiooniohu tingimustes, see oli siis 1939, kas te olete nendele ka mõelnud?

V.Salum: Näpuga näitamine ei ole jah viisakas, aga kogu aeg on kodueestlasi manitsetud, ärge Vene karu ärritage, ärge iseseisvust taotlege, taotlege rahvademokraatliku maa staatust, katsuge liidulepingu raames midagi kätte saada. Neid õpetussõnu on meile jagatud küllaga ja paraku me näeme, et ajalugu läks hoopis teist teed.

Mis puutub teise küsimusse, siis Vaterlandi läinud sakslased loobusid kõigist siinsetest omanditest ja õigustest, nii et see probleem minu teada peaks juriidiliselt küllaltki selgelt lahendatud olema.

Juhataja: Aitäh. Hr. Rumessen, palun.

V.Rumessen: Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Sellesamas küsimuses ma tahaksin siiski kaitsta põhimõtteliselt, et need kodakondsuse põhialuseid puudutavad küsimused peaksid olema tingimata põhiseaduses fikseeritud. Minu meelest ei ole eriliselt praegu põhjust vaidlustada, kas need peavad olema sees üldsätetes või ka 2.peatükis. Need võivad olla ka väga hästi 2.peatükis, see ei ole võib-olla selle vaidlusaluse küsimuse puhul peaksime. Mul on praegu teile küsimusena esitada, lugupeetud ettekandja, kolmanda löike kohta see küsimus, et kui me räägime väljaspool Eestit elavatest eestlastest ja õigustest saada kodanikuks, siis kas teie arvates ei peaks siiski siinjuures olema täpselt ära määratletud see tingimus, et see kehtib ainult sel juhul, kui nad tulevad Eestisse, aga mitte üldjuhul.

V.Salum: See viimane täpsustus on jah vajalik.

Juhataja: Tänan. Hr. Jürgenson, viimane küsija, hr. Jürgenson, palun.

K.Jürgenson: Aitäh. Lugupeetud ettekandja, ma tahaksin sealt jätkata, kus hr. Rumessen lõpetas. Mis te arvate, kas need printsipiidid, mis puudutavad kodakondsuse säilitamist lahkumisel Eestist ja ka muudel võimalustel, niisamuti õigust kodakondsus omandada, eriti eesti rahvusest kodanikel täiesti üldisel juhul,

kas siis need ei sisaldu kodakondsuse omandamisel ja kaotamisel ja kas need küsimused ei jää kodakondsusseadusest kõrvale. Aitäh.

V.Salum: Kodakondsusseadus tegeleb kõigi nende küsimustega detailsemalt ja ei saa ütelda, et nad jääksid siis kodakondsusseadusest välja, siis ei olekski kodakondsusseadust nagu vaja.

Juhataja: Tänan, hr. Salum. Küsimused on lõppenud. Algavad sõnavõttud. Aitäh. Esimesena on palunud sõna hr. Taagepera. Sõnavõtt puldist kuni 7 minutit. Palun.

R.Taagepera: Lugupeetud Põhiseaduslik Asswamblee! Kuna selles §-is on ulatuslikult juttu väliseestlastest, siis võib-olla ma peaksin sõna võtma kui üks nendest, kes lahkusid Liidu okupatsiooni tõttu. Ja ma soovitan välja jätta nii teine kui kolmas lõik. Ma alustan kõigepealt sellest, kas me kirjutame ajalugu, nagu lugupeetud toimkonna esimees rõhutas eelnevas sõnavõtus, või kirjutame lähiolevikku, s.t. asju, mis on praegu vaja tingimata lahendada, aga mis on lahendatud 5 aasta pärast, või me kirjutame tulevikku, seda põhiseadust, mis kehtib siis, kui olukord on stabiliseerunud, s.o. 10, 20, 50, 100 aastat hiljem.

Need kaks, §2. ja 3., eriti §2 kirjutab osaliselt ajalugu ja ma ikkagi olen tugevasti selle vastu, ja ärgu keegi sugereerigu, et see on minu poolt kummardus Nõukogude Liidule. Kordan, Nõukogude Liidu nimi tuleks siit välja jätta. See väljendab minu vastikust Nõukogude Liidu suhtes. Ma olen selle vastu, et selle riigi nime mainitakse Eesti Vabariigi põhiseaduses, mis, ma loodan, kestab 50 aasta pärast. Nõukogude Liit on kui mitte paha unenägu, siis paha mälestus möödunud põlvedele. See on meie enesevääriskuse küsimus, et me seda ei maini.

Nüüd Eestist. Jättes välja selle sõna, Eestist okupatsiooni ja anneksiooni tõttu lahkunud eesti kodanikud säilitavad Eesti kodakondsuse, kui see tähendab topeltkodakondsust, siis on see kohutav Trooja hobune, sest ta ütleb, et põhimõtteliselt Eestis on topeltkodakondsus võimalik. See ei tohi võimalik olla ja ma ei peaks vist selgitama, miks see kodakondsus, see mõte üldse, ei tohi Eestis tulla arutamisele. Kui mõttes ei ole topeltkodakondsuse säilitamine minusuguste kahe

pere koerte poolt, siis on 2.lõige üleni üleaarne, sest seda katab juba 3.lõige. Väljaspool Eestit elavatel eestlastel on õigus saada Eesti kodanikeks vastava soovi alusel. Sellele peaks tõesti lisama, et vastava soovi avaldamisel pärast Eestisse asumist. Sest tõesti, mispärast minul oleks õigus saada Eesti kodakondsust, asudes väljaspool, või kui seda teha ajutiselt, järgmise 5 aasta jooksul, lähioleviku perspektiivis, siis see kuulub eriseadusse, mis on täiesti mõeldav. Seda pole aga vaja märkida põhiseadusse, mis kestab ka pärast järgmist viit aastat. Järele jääb soovitus, et 2.lõige vaatab minevikku, sellepärast ei kuulu põhiseadusse ja 3.lõige vaatab lähiolevikku ja sellepärast ei kuulu põhiseadusse ja järele jääb: kodanikuks saamine sündimise või hilisema seadusliku toiminguga ja 4.lõik - kodakondsuse omandamise või kaotamise tingimused määrab kodakondsusseadus, kuhu siis kuuluvad ka sisse ajutised seaded, mida teha praeguses väga erakordses olukorras. Täna.

Juhataja: Suur tänu, hr. Taagepera. Hr. Saatpalu, teil on sõna.

V.Saatpalu: Lugupeetud kolleegid! Siin saalis töötav Ülemnõukogu sai lõpuks ometi aru, et ta tegutseb siin Eesti riigis lihtsalt ajutise kõrgema haldusnõukoguna, kellel ei ole õigust muuta Eesti Vabariigi kodakondsuse seadust. Ja minu arust võeti vastu lõpuks ometi üks mõistlik otsus, mis oleks pidanud vastu võetama juba ammu.

Nüüd tõstatatakse I toimikond küsimuse uuesti, kusjuures me võime ju täie veendumusega öelda, et sellele ei ole mingisugust lahendust loota siin saalis. Ja kui me kavatsame üldse siia seaduse eelnõusse kirjutada mingisuguseid sätteid, mis muudavad Eesti Vabariigi põhiseadust, siis seesama siin saalis töötav kõrgem haldusnõukogu ei ole pädev, tal ei ole üldse õigust panna taolist eelnõu rahvahääletusele. Eesti Vabariigi järgmine parlament on see kogu, kes võib Eesti Vabariigi põhiseadust, Eesti Vabariigi kodakondsuse seadust muuta. Ja katsume sellest esindusdemokraatia kompetentsuse põhimõttest ikkagi lähtuda ja mitte anda Eesti rahvale taolist konti närida. Te kujutage ette, mis sellest võiks tulla, kui me hakkame nüüd Assamblee kaudu Eesti Vabariigi kodakondsuse seadust muutma, kasutades

poliitilisi jõude, et läbi suruda sellised kodakondsuse seaduse muudatused, mida siin on juba enne tehtud. Sellega seoses ma tahaks öelda, et I toimkonnal on üldse tendents kirjutada sisse just lähioleviku, lähimineviku terminoloogiat, mida hr. Taagepera siin ka nentis. Seda on preambulas näha, seda on selles §-s 5 näha. Ma teen siiski toimkonnale ettepaneku veel kord üle vaadata, sest omalt poolt ma kahtlemata kirjutan apellatsioonini, võib-olla ma leian ka kaaslasid selle preambula teksti suhtes, kus on jälle ajalugu sisse kirjutatud ja mis jäi nüüd puhtjuhuslikult kuidagi kõikumale. See on täiesti kõlbmatu tekst põhiseaduse jaoks ja ma kutsun teid üles hääletama §5 teise alternatiivi poolt või sellise alternatiivi poolt (ma ei tea, kuidas toimikond hääletusele paneb), kus 2. ja 3. lõiku sees ei ole (et kodakondsuse küsimusi ei detailiseerita, lootuses panna selle kaudu Eesti Vabariigi kodanikke muutma Eesti Vabariigi kehtivat kodakondsuse seadust). Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, hr. Saatpalu. Veel saab sõna hr. Rumessen. Pärast hr. Rumesseni sõnavõttu on vaheaeg. Hr. Rumessen, palun.

V. Rumessen: Ma pöörduksin praegu siin saalis kolme Välis-Eesti saadiku poole, kes on valitud Eesti Kongressi poolt ja esitaksin teile küsimuse. Tänu millele teie täna üldse siin saalis viibite? Kas tänu sellele, et teil on lootust tulevikus hakata taotlema Eesti Vabariigi kodakondsust või tänu sellele, et te jätkuvalt olete Eesti Vabariigi kodanikud ja sellisena on tunnustanud teid ka Eesti Kongress, sellisena on Eesti Kongress teid ka valinud siia, sellesse auväärseesse saali. Ma ei ole nõus selle seisukohaga, nagu kataksid need kaks lõiget praegu teineteist (nagu väitis hr. Taagepera, et lõige 3 katab lõike 2) sel lihtsal põhjusel, et meie ei käsitle mitte väliseestlastele kodakondsuse andmist, vaid me lihtsalt sellega tunnustame, et väliseestlased, kes põgenesid sellesama ülekohtu eest Eestimaalt, on jätkuvalt kodanikud ja keegi nendelt seda kodakondsust ei ole praegu ära võtnud. Sellepärast ma pean äärmiselt oluliseks, et need põhimõtted oleksid siiski fikseeritud põhiseaduses, mitte sellepärast, et praegune Ülemnõukogu ei hakkaks tegema mingisugust uut kodakondsuse seadust, selleks ei ole sellel Ülemnõukogul

tõepoolest mitte mingisugust voli. Need on üleüldised põhimõtted, mis peaksid jääma aluseks ka tulevasele Riigikogule ja tulevastele elunormidele kõige laiemas plaanis.

Kas see tähendab topeltkodakondsust või mitte, selle kohta ma esitan sellesama argumendi. Meie ei saa ei eetilistel ega moraalsetel kaalutlustel välistada kogu seda kodanikkonda, kes põgenes okupatsiooni ja anneksiooni eest sugugi mitte vabatahtlikult, ei jätnud vabatahtlikult siia ka oma vara, nagu väitsid mõningad Ülemnõukogu saadikud mõni aeg tagasi, kui võeti vastu omandireformi seadus ja üle noatera läks sisse siiski see põhimõte, et ka välisriikides viibivatel Eesti Vabariigi kodanikel on õigus omandi taastamisele. Ja lisaks ma tahaksin teie tähelepanu, lugupeetud saadikud, juhtida väliseestlaste endi põhimõttelisele seisukohale, sest ma olen siiski veendunud selles, et praegu siin viibiv hr. Taagepera ei esinda mitte kogu väliseestlaskonna seisukohta selles küsimuses. Minu ees on praegu Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu pöördumine Ülemnõukogu esimehe hr. Rütli poole nendessamades põhimõttelistes küsimustes. Ma toaksin siit näiteks vaid mõningaid lauseid.

Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu juhatus võttis 27.oktoobril kodakondsuse seaduse küsimuse lahendamise aluseks järgmised seisukohad. Esiteks, Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu leiab, et väliseestlased ja nende järeltulijad Läänes või Idas on Eesti Vabariigi kodanikud. Seda ei ole nendelt võetud ning asukohamaad praktiliselt ja teoreetiliselt aktsepteerivad topeltkodakondsust. Nõuded, et nad peaksid oma asukohamaa kodakondsusest loobuma, on ebarealistlikud ning eemaldavad väliseestlasi Eesti vabast tulevikust. Ma kutsun üles kõiki Põhiseadusliku Assamblee liikmeid praegu tõsiselt mõtlema selle põhimõttelise küsimuse üle. Sellest sõltub väga suures osas kogu Eesti tuleviku poliitilise skaala omavaheline tasakaalustatus, kas väliseestlased on õigustatud üldse osa võtma Eesti poliitilisest elust või mitte. Me näeme neid tendentse, mis praegu on, ja kui me põhiseaduses praegu ei sea nendele vastavaid piire, siis me võime sattuda olukorda, et väliseestlased tõepoolest lülitatakse välja Eesti poliitilisest elust. Veel kord rõhutan, et see ei tähenda, et kodakondsusseaduses ei võiks need põhimõtted praegu olla

rakendatud niimoodi, nagu nad praegu on. Küsimus ongi just selles, et kui Ülemnõukogu otsus tunnistas praegu jätkuvalt kehtivaks ka 1938.a. kodakondsusseaduse, siis sellega ta aktsepteeris põhimõtteliselt, mis Eesti Kongress kogu aeg on esile toonud, et olemasoleva Eesti Vabariigi kodanikud on poliitiliselt õigustatud vördsetel alustel osalema poliitilises elus. Väliseestlased lihtsalt on Eesti Vabariigi kodanikud. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu hr. Rumessen. Enne kui algab vaheaeg, üks teadaanne. Juhatus teeb vaheaja alguses koosoleku. Sellest koosolekust palun tingimata osa võtta kõigil teematoimkondade juhtidel. Algab vaheaeg. Me kohtume taas kell 12.40. Vaheaeg.

V a h e a e g

Juhataja: Palun asuda oma kohtadele, vaheaeg on lõppenud. Kohaloleku kontroll. Kohal on 27. Täna. Vaheajal pidas koosoleku Assamblee juhatus, koosolekust olid palutud osa võtma kõik teematoimkondade esimehed. Koosolekul otsustati teha teile järgmine ettepanek. Assamblee juhatus palub, et aluseks võetud põhiseaduse eelnõu teisel lugemisel anda juhatusele õigus piirata küsimuste esitamise aega ja samuti sõnavõttudeks nõutavat aega. Selline piirang oleks antud vaid eelnõu nn. teise lugemise puhuks, mitte kõigi küsimuste arutamiseks. Juhatus ettepanek, millega nõustused teematoimkondade esimehed, on teile teatavaks tehtud ja juhatus palub selles küsimuses läbi viia ka hääletamise. Assambleeliikmeid on juurde tulnud ja ma palun veel kord läbi viia kohaloleku kontroll, millele järgneb hääletamine. Kohaloleku kontroll, palun. Kohal on 37. Asume hääletama. Küsimus on järgmine. Palun, härra Adams.

J.Adams: Juhatus istungil arutati kahte ettepanekut: 1) teha ajalisi piiranguid ja 2) öelda, kes on viimane, kes saab sõna küsimuse esitamiseks või sõnavõtuks. Otsustati nii, et kasutatakse viimatinimetatud varianti, öeldakse, kes on viimane küsija, kes on viimane sõnavõtja. 7 minuti limiiti ja 2 minuti limiiti ei piirata. Palun, kas on veel proteste või on selge,

millist ettepanekut tuleb kas aktsepteerida või tagasi lükata? Asi on selge. Palun, asume hääletama. Küsimus, millele tuleb vastata, on järgmine. Kes on selle poolt, et nn. teise lugemise päevakorrapunktis on juhatusel õigus piirata küsimusi ja sõnavõtte? Hääletame. Poolt 22, vastu 10. Juhatusel on seega antud õigus nn. teise lugemise läbiviimisel piirata küsimuste esitamist ja sõnavõtte. Täna.

Juhataja: Praegu on sõnavõtjatena registreerinud 6 assambleeliiget. Kuivõrd meil varem ei olnud kokkulepet, et sõnavõtte piiratakse, siis kõik kuus saavad loomulikult sõna, kui keegu neist aja kokkuhoiu mõttes ennast maha ei võta. Palun, härra Adams, teil on sõna.

J.Adams: Head kolleegiud! Kõik see kriitika §5 kohta loomulikult ei käi niivõrd I toimkonna kohta, kui minu ja minu töögrupi kohta, sest see on sõna-sõnalt sama tekst, mis teile esitati, seda kõigepealt.

Teiseks. Härra Käbin tõstis küsimuse, kas põhiseadustes on sees viiteid kodakondsustele. Ma püüdsin praegu meelde tuletada. Vähemalt praeguse Saksamaa omas on küll. Ei ole? Siis ma eksin. See ei peaks välistama küsimust sellest, kas ta peab olema tingimata üldsätete peatükis. Minu arvates ei ole oluline, et ta oleks, nii nagu on oluline, et ta oleks põhiseaduses sees. Mis puutub vaieldavatesse lõigetes 2 ja 3, ma tunnistan, et mõlemad on sõnastatud ebapiisavalt. Samal ajal tahan väita, et nad sisuliselt on hädavajalikud. Ja minu arvates meie lugupeetud kolleeg Hallaste oma hiilgava irooniaga näitas suurepäraselt ära, kuivõrd ebapiisavalt nad on sõnastatud algses variandis. Samuti juhtis tähelepanu kolleeg Vahtre. Kuid katsume vaadata asja sisuliselt. Kõigepealt lg.2. Härra Uluots, kas on topeltkodakondsuse tunnistamine? Jah, see on selgelt topeltkodakondsuse tunnistamine, aga ainult ühe kindla isikute grupi kohta. Härra Taagepera tõi siin välja väite, et see isikute grupp saab aastaga vähenema, see on absoluutselt õige, ja kunagi kaob täiesti. Ja selge on see, et kodakondsuse seadus peab täpsustama selle teise lõigu mõtte. Kuid selles ei ole midagi viga. On maailmas ka teisi näiteid. Juhin tähelepanu, et 200 aastat kestnud Ühendriikide põhiseaduses on praegugi veel paragrahv sees, mis käsitleb

orjapidamist, asi, mis on ammu lõppenud. Neid paragrahve ei ole kellelegi vaja, kuid ometi nad seal säilivad. Minu arvates see ei ole veenev argument.

Ükskõik kuidas me selle lõigu sõnastame, minu arvates on objektiivne vajadus tunnistada, et meil on olemas pagulaskond, kes on jätkuvalt Eesti Vabariigi kodanikud ja kellest on osa ka siin. Härra Uluots küsib, mis sellest saab edasi. Sellest saab väga konkreetne asi edasi. Kui selline lõil jääb sisse, siis järgmistel Riigikogu valimistel on riik kohustatud garanteerima neile kaasahääletamise võimaluse, see on üks praktiline järeldus. Härra Uluotsale vahest niipalju, et ma väga austan tema patriotismi Ülemnõukogu suhtes, kuid paluks temalt ka mingit austust Eesti Kongressi saadikute vastu, kes Ülemnõukogu kodakondsuse küsimustega tegelemisse suhtuvad natuke reserveeritult siin saalis, ja ma palun härra Uluotsal tunnistada meie olemasolu.

Nüüd mis puutub kolmandasse lõiku, siis see on sisuliselt deklaratsioon, et Eesti on rahvusriik. See tähendab, et igal eestlasel on õigus kodumaale tagasi pöörduda kui esivanemate kodumaale ja saada siin lihtsustatud korras kodakondsus. Härra Saatpalu tõstis küsimuse, kuidas on selle suhted praegu olemasoleva kodakondsuse seadusega. See ei käi absoluutselt olemasoleva kodakondsuse seaduse vastu. Mis puutub naturalisatsiooni lihtsustatud korda eestlastele, kes pöörduvad tagasi kodumaale ja ei ole kodanikud, see on 1938.aasta kodakondsuse seaduse ees. Mis puutub teise lõigu mõttesse, siis see on Rei parandusena ka sees. Nii et siin ei ole mingisugust konflikti. Mida see §5 endast üldse kujutab? Minu arvates on see kindlasti tulevase uue kodakondsusseaduse tuumik või konspekt või kuidas me tahame öelda, tema kõige olulisemaid juhtmõtteid. Ja sellepärast ma kutsun ette võtma vajalikke parandusi 2. ja 3. lõikes ning jätma ta tingimata sisse, seda on vaja nii meie kodanikele kodumaal kui ka laias maailmas. Tänan teid.

I.Hallaste: Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Ma tahaksin rääkida §5 lg.2 vastu. Ühinen siin täiel määral härra Taagepera arvamusel, et Nõukogude Liidu okupatsiooni, anneksiooni sissekirjutamine meie põhiseadusse, mida me ei tee mitte

ainult selleks ega järgmiseks aastaks, vaid millest me tahaksime loota, et see jääb püsima sajandiks, veelgi pikemaks ajaks, ei ole vajalik. Ja teine asi, millele ma tahtsin tähelepanu juhtida, on üks siin saalis toimunud hääletamine. Põhiseaduslik Assamblee hääletas ja ühe hääle häälteenamusega jäeti see osa preambulasse sisse. Preambulas on räägitud riiklikest aktidest, mis võeti 1989.-1990.a. vastu. Selle lausega (kui see niimoodi siia sisse jääb) tunnustab põhiseadus Eesti NSV Eesti Vabariigi õigusjärglaseks. Ja ma selgitan, miks see nii on, miks selline tunnustamine tekib. 1989.aastal ei olnud olemas teisi riiklikke organeid peale Ülemnõukogu. Eesti kodanike peakomitee ei olnud riiklik organ ja ka Eesti Kongress ei olnud riiklik organ ja ei võtnud vastu riiklikke akte. Ainuke organ, kes pretendeeris riiklike aktide vastuvõtule, oli Eesti NSV Ülemnõukogu, ning rääkides riiklikest aktidest, mis on vastu võetud a. 1989-1991, millele tugineb Eesti Vabariik, me tunnustame Eesti NSV Eesti Vabariigi õigusjärglaseks, ja praeguse vabariigi nn., kolmandaks vabariigiks. Sellest lähtudes oleks pidanud asja sisemise loogika säilitamise nimel tegema I toimkond ettepaneku panna §5 sisse lause - kõik Eesti NSV kodanikud on Eesti Vabariigi kodanikud. Kui ta sellise asjaga nõus ei ole, siis tuleb preambula uuesti läbi hääletada. III toimkond sellega nõus ei ole, et Eesti NSV kodanikud on Eesti Vabariigi kodanikud. Me esitame juhatusele ametliku apellatsioonihääletada täna pärast- lõunasel istungil uuesti preambula küsimust. Vastasel korral, kui seda lauset ei hääletata välja, tuleb I toimkonnal sisse panna Eesti NSV kodanikke puudutav lause. Aitäh.

P.Kask: Ma räägin 2. ja 3.lõikest mitte sel alusel, et ma olen ühekordse kodakondsuse poolt (ehkki ma olen, ja väga kõvasti), vaid hoopis sel alusel, et neis küsimustes, kus meil ei ole üksmeelt, ei maksaks põhiseadusesse lahendusi sisse kirjutada, kui selle järele ei ole tungivat vajadust. Ja minu arvates neis küsimustes ei ole tungivat vajadust kirjutada lahendusi põhiseadusesse. Siin ei ole küll erimeelsust konkreetselt selles küsimuses, kas eestlased, kes naasevad Eestisse, võivad saada Eesti kodakondsuse kergemini kui mitte-eestlased. Ma arvan, et selle võib rahumeeli jätta kodakondsuse seadusse,

niikuinii kirjutatakse see säte sinna sisse. See lihtsalt ei ole põhiseaduse küsimus. Ja neil vähestel kaalutlustel ma veel kord juhin tähelepanu (ma ei nõua sisse kirjutada oma lahendit, et Eestis on ühekordne kodakondsus) ja palun, et me ei kirjutaks neid lahendusi sisse. Täna.

Juhataja: Palun, proua Endre. Proua Endre on viimane sõnavõtja puldist. Palun.

S.Endre: Lugupeetud eesistuja, austatud head kolleegid! Põhjus, miks ma tahan hakata kaitsma §5 2. ja 3.sätte sissejätmist, tuleneb järgnevast loogikast, mille ma katsun teile esitada. Minu arvates põhiseaduse projekti tegemisel, millega me siin jätkuvalt ametis oleme, tuleb silmas pidada lisaks seadusevaimust ja jurisprudentsist lähtuvast vaimust, kui ma ei eksi. Nimelt rääkis ta põhiseaduse vaimust. Seetõttu ma julgeksin oponeerida lugupeetud härra Taageperale, kes mõistab konstitutsiooni kui ajalooa mitteseotud olevat dokumenti. Minu meelest põhiseadus ei sünni tühjalt kohalt, vaid ta on lisaks seaduskogumile või õigemini seaduskogumi tulevastele alustugedele ka ajaloo, eetika, moraali, meie poliitilise nägemuse - kõige selle kogumi süntees. Ja need väitlused, mida ma kuulsin siit kõnepuldist selle paragrahvi kohta, on täiesti loomulikud, kuuluvad meie poliitilisse situatsiooni ja selle algvaimu sisse, kus me praegu asume, ja õieti väljendavad nad mõtteviiside erinevust, mis on ka loomulik ja millesse tuleb rahulikult suhtuda. Aga õieti need erinevused, mis esile tulid, taanduvad ju sellele, kuidas me suhtume 120000 või 130000 poliitilisse pagulasse, väliseestlastesse, kes asuvad erinevates maailmamaades. See on eetika küsimus rohkem kui seaduse küsimus, aga ometi seadusena või selle alustoena peaks ta olema selles paragrahvis sõnastatud, sest kui ta ei ole põhiseaduses sõnastatud, siis tähendab see ka seda, et meie ei pea seda küsimust tähtsaks. Ja nüüd vabandatagu väga seda ühendit, mida ma kasutan, see on natuke robustne,, aga minu mõistes on see väliseestlastele lihtsalt märja kaltsuga vastu silmi löömine, kui me põhiseaduses ei pööra nendele aspektidele tähelepanu.

Nüüd ma juhiksin austatud kolleegide tähelepanu sellele, et 2.lõikes on - säilitavad Eesti kodakondsuse. Selles

kogu see konks ongi. Ma arvan (olles rääkinud erinevate maade diplomaatidega, kaasa arvatus ka Ameerika saatkonna töötajatega, kes Tallinnas on), et see on täiesti aktsepteeritav Ameerika valitsuse poolt. Kuna me räägime poliitilistest põgenikest. Ja põhjus, miks ma kaitsen nende kahe lõike sissejäämist, on täpselt sama, miks ma kaitsesin siin esimestel istungitel, et põhiseaduses peab olema sätestatud suhtumine surmanuhtlusesse. Ma ütlen veel kord, et need inimesed, kes seda tulevikus loevad, ja see riik, kes selle alusel hakkab elama, võtab teatud punkte või teatud sätteid oma elamise ja mõtteviisi põhialustena. Suhtumine eestlastesse ja meie esivanematesse, kes olid sunnitud mitte oma vabal tahtel lahkuma - see on põhiseaduse küsimus. Ja võib-olla läheb seda tarvis ka ajaloo jaoks. Annaks jumal, et see kunagi ei korduks. Võib-olla on tulevikus võimalik mõni okupatsioon või anneksioon, aga me peame kõik ette nägema ja kõigele mõtlema.

Ja lõpuks lubatagu veel öelda, et Nõukogu Liidu okupatsioon Eestis ei ole ju lõppenud. Ja lubatagu nüüd veel toetada kolleeg Hallastet, kes õigesti juhtis tähelepanu vastuolule meie põhiseaduse projekti preambulas. Täna.

S.Sovetnikov: Lugupeetud kolleegid! Avaldan väga lühidalt arvamust. Mina toetan küll, et need mõlemad alternatiivid võib jätta, aga kui me jätame 3.lõike, siis on minu kindel arvamus, et siia peab juurde kirjutama: kui tulevad tagasi Eestisse elama, siis nad säilitavad Eesti kodakondsuse. Mul on lühike märkus selle kohta, et esimeses lauses on kirjutatud omamisest ja saamisest ning viimases lauses on kodakondsuse omandamisest ja kaotamisest, mis võib olla omandamisest ja selle äravõtmisest. Jätta ainult, et kodakondsuse kaotamise tingimused määrab kodakondsusseadus. Täna.

Juhataja: Suur tänu. Asume hääletama. Selleks et formuleerida küsimused, millele tuleb vastata, ma palun kõigepealt, et härra Salum kohalt vastaks ettepanekule, et kolmele variandile, mida me konkureerivalt hääletame, lisada neljas, mille võimalikkusele ja vajalikkusele juhiti korduvalt tähelepanu, liita I ja II alternatiiv variandiks - jätta välja 5-st 5 nii 2. kui ka 3.lõik. Kas toimikond peab võimalikuks, et konkureerivalt ka selline alternatiiv pannakse hääletamisele?

Härra Salum, palun.

V.Salum: Ma saan avaldada arvamust, et see neljas variant võib hääletusele tulla.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Kohaloleku kontroll ja pärast seda hääletamine konkureerivalt nelja varianti vahel. Kohaloleku kontroll. Kohal on 43 assambleeliiget. Algab hääletamine. Konkureerivad neli varianti, esimene on põhivariant, järgneb I alternatiiv, siis II alternatiiv ja palun sinna kirja panna veel III alternatiiv, mille sisu - jätta välja §-st 5 nii 2. kui ka 3.lõik. Kõik neli varianti on niisiis kirja saanud ja me alustame. Esimene küsimus, palun tähelepanu. Kes on selle poolt, et §5 jääb põhiteksti? Hääletame. Üks hetk, palun peatame hääletamise. Härra Salum, kas on protest? Vabandan, siis palun vajutage veel kord klahvile "sõna". Hääletame. Poolt 12.

Teine küsimus. Kes on selle poolt, et §-st 5 2.lõik välja jätta, see on I alternatiiv. Hääletame. Poolt 24.

Kolmas ja eelviimane küsimus. Kes on selle poolt, et §-st 5 3.lõik välja jätta, see on II alternatiiv. Hääletame. Poolt 21.

Neljas ja viimane küsimus. Kes on selle poolt, et §-st 5 nii 2.kui 3.lõik välja jätta, III alternatiiv. Hääletame. Poolt 28.

Kuivõrd tegemist on konkureeriva hääletamisega, siis vähim hääli saanud variant langeb välja, ülejäänud variandid konkureerivad edasi järjekorras.

II voor. Esimene küsimus. Kes on selle poolt, et §-st 5 nii 2. kui ka 3.lõik jäävad välja, III alternatiiv. Hääletame. Poolt 27.

Teine küsimus. Kes on selle poolt, et §-st 5 jääb välja 2. lõik. Hääletame. Poolt 12 häält. Selle vooru viimane, kolmas küsimus. Kes on selle poolt, et §-st 5 jääb välja 3.lõik? Hääletame. 5 häält.

Kolmas ja viimane voor. Kaks küsimust. Kes on selle poolt, et §-st 5 jäävad välja nii 2. kui ka 3.lõik? Hääletame. Kolmanda vooru viimane, teine küsimus. Kes on selle poolt, et §-st 5 jääb välja 2.lõik? Hääletame. Täna. 3 häält. Kolmandas voorus langetas Assamblee oma eelistuse nn. III alternatiivile,

mis tähendab seda, et §-st 5 peaks välja jääma nii 2.lõik kui ka 3.lõik. Salum, palun teid kõnetooli. Jätkame.

V.Salum: Kahjuks me oleme kulutanud väga palju aega ja ma arvan, et I toimikond ei tohiks rohkem aega raisata. Me paneksime ainult ühe küsimuse hääletamisele, see on §39. Hääletamisest ei võta osa kodanikud, kes on kohtu poolt süüdi mäistetud ja kannavad karistust kinnipidamiskohtades. Ühe sõnaga, et sõjaväes aega teenivaid isikuid ei võrdsustataks istujatega. Ajateenijatel jääks hääletamise õigus, nii et see küsimus on niivõrd lihtne ja selge. Ma mõtlen, kas me hakkamegi enam mõttevahetust pidama. Hääletame läbi põhiteksti ja alternatiivina, et hääletamisest ei võta osa kodanikud, kes on Eesti kaitseväes tegevteenistuses. Kuna hääletamine toimub ju nende kodukoha järgi, siis pole karta, et kasarmutes mingisugune riigivastane vandenõu küpseks. Nii et teen ettepaneku diskussiooni mitte avada ja asuda hääletama.

Juhataja: Hr. Salum, siiski mõned küsimused. Hr. Käbin, palun.

T.Käbin: Täna, hr. eesistuja. Hr. Salum, ma väga vabandan, ma pöördun küsimusega eelmise paragrahvi juurde, sest näib, et me oleme sellest mööda läinud. Tekst ütleb, et valimisõigust ei ole nendel, kes seaduslikus korras on tunnustatud vaimuhaigeks. See on niivõrd vale formuleering. Vaimuhaigusi võib loetleda väga mitmeid, mille juures inimesed siiski saavad aru oma tegudest ja on põhiliselt suutelised neid juhtima. Ma toon kasvõi ühe näite. Tuntud kolmene liigitus debiilik-imbetsill-idioot ehk nõrgamõistuslik, kelle intellekt on juba sünnilt arengus maha jäänud. Debiilikud üldjuhul on ju selline kategooria, kes on suutelised iseseisvalt töötama, iseseisvalt asju ajama. Senikaua kui nad iseseisvalt otsustavad enda eest ja kohgus ei ole nende teovõimet piiranud, ei ole mitte mingit alust võtta neilt ära valimisõigusrt. Nii et ma leian, see formuleering tuleb otsekohe siit maha kriipsutada ja kirjutada nii, nagu see on vastavates projektides fikseeritud. Ei saa osa võtta isikud, kes kohtu poolt on tunnustatud teovõimetuks.

Juhataja: Täna, hr. Käbin. Hr. Salum, palun mitte vastata, sest esiteks polnud tegemist küsimusega ja teiseks,

palun kontsentreerida tähelepanu §-le 39. Kas on küsimusi? Hr. Uluots, palun.

Ü.Uluots: Hr. Salum, ma ei saanud aru teie väitest, et ajateenijad hääletavad oma kodukohas. Kas te tahate sellega näiteks öelda, et Saaremaa poisid ei võiks teenida 1.rügemendis, näiteks Narvas?

V.Salum: Ei. See võimalus ei ole välistatud, aga kuna nad on ikkagi oma kihelkonna või oma maakonna kodanikud, siis nad ei vali seal, kus nad hetkel aega teenivad, vaid ikkagi vallas või maakonnas, kust nad pärit on.

Ä.Uluots: Vabandage, ma jätkan oma küsimust. Tähendab, valimiste ajal tuleb sõjavägi laiali saata, tuleb saata oma kodudesse valima?

V.Salum: Me praegu ei aruta valimisseadust, aga kirja teel valimise võimalus peaks ikka jääma.

Juhataja: Ja veel üks küsimus, loodetavasti viimane. Hr. Talve, palun.

J.-K.Talve: Jah, seoses ajateenijate hääletamisega. Igaüks hääletab seal, kuhu ta on sisse kirjutatud. Kas mitte?

V.Salum: Siin oli vastus ka hr. Uluotsale.

Juhataja: Tänan. Küsimused on sellega lõpetatud. Tänan, hr. Salum. Palun, kas kellelgi on tingimata vaja sõna võtta? Või on asi selge, nii nagu hr. Salum arvas. Hr. Adams, teil on sõna. Palun.

J.Adams: Ma tahtsin ütelda seda, et nii palju kui ma ettevalmistuse ajal suutsin tegelda kaasaja riikide valimiskorralduse küsimustega, reeglina on tänapäevaste tehniliste vahendite juures suudetud korraldada seda, et kõigil on võimalik olnud hääletada oma kodukohas valimisringkonnas, mitte sõjaväes teenimise kohal. Ma ei näe mingeid põhjusi, miks ei peaks neid tehnilisi vahendeid olema ka Eestis. See on küllalt väike maa, et seda läbi viia. Selles mõttes ma pooldan, et sellist alternatiivi ei lisataks paragrahvi.

Juhataja: Suur tänu. Hr. Tupp on viimane sõnavõtja selles küsimuses. Hr. Tupp, palun.

E.Tupp: Tänan, hr. juhataja. Ma tahaks toetada praegu hr. Adamsi poolt väljaöeldut. Meie mõte on selles osas esialgu

lähtunud ka sellest, mis on olnud Nõukogude riigi relvajõudude aluseks, aga me oleme jõudnud sinnamaale välja, et põhiliselt peaks meie tulevasel kaitsejõul olema territoriaalne paigutus, ja sellepärast võimalus kodukohas hääletada. Nii et sel juhul ei näe me mingit võimalust seda piirata. Pooldame seda seisukohta, et kaitsejõududes ajateenijatel peab olema võimalus hääletamisest osa võtta. Tänan.

Juhataja: Tänan. Läbirääkimised selle probleemi kohta on lõppenud. Me asume hääletama.

§39. Konkureerivalt on võimalik oma seisukohta väljendada kahe variandi suhtes. Esiteks on 3-realine põhitekst. Ja teiseks, sellele kolmele reale on lisatud veel poolteist rida, mis on kirjas alternatiivina. Nii et teine variant on siis 5 rida teksti.

Asume hääletama. Esimene küsimus. Kes on selle poolt, et §39 on esitatud ühe lauseline põhitekst. Hääletame. Tänan. 27 häält.

Ja nagu me kokku leppisime, konkureerivalt teine küsimus. Kes on selle poolt, et §39 koosneb nii esitatud ühelauselisest põhitekstist kui sellele lisatud alternatiivist? Hääletame. 6 häält.

Assamblee avaldas seisukohta, et §39 peaks koosnema põhitekstist, ühest lausest. Tänan. Hr. Salum, kas ma sain teist õigesti aru, et sellega on I toimkonna põhiküsimused, mida sooviti täna hääletada, lõpetatud? Tänan.

Lugupeetud kolleegid, võtke palun ette II teematoimkonna tööaruanne. Kas II teematoimkonna osas on neid põhiküsimusi, mida toimikond soovib panna hääletusele? P a u s.

Lugupeetud kolleegid, vist on arukas teha nii, et paar minutit sirvime neid materjale, hr. Rumessen on hetkeks läinud välja, me püüame teda kohe leida ja siis me sdaame jätkata. Palun saalist mitte lahkuda. Olge kenad, uurige paar minutit II teematoimkonna aruannet.

Sõna on II teematoimkonna esimehel hr. Rumessenil. Palun.

V. Rumessen: Lugupeetud juhataja, lugupeetud Assamblee! Ma vabandan, nii palju on jooksvaid küsimusi ja ise peab ka veel

jooksma.

Ma alustaksin sellest, et teil kõigil on täna mappide vahel 2.peatüki uus redaktsioon. Kõiki parandusi, kõiki viiteid, millest ma siin räägin, ning viiteid ja parandusi ja märkusi, mida teie teete, ma paluksin arvesatada selle redaktsiooni alusel.

Nagu te näete om sellest tekstist püütud eraldada, nii palju kui see tehniliselt on võimalik olnud, jämeda trükiga see sõnastus, mis on nüüd lisatud mitmesuguste ettepanekute tulemusel toimkonna poolt ja samas on nurksulgudega märgitud ära, kustkohast on midagi välja jäetud. Lisaksin siia juurde, et samuti on meie poolt esitatud tabel, kus paljud assambleeliikmed saavad näha toimkonna seisukohti oma ettepanekutele. Ja samas ma pean kahjuks siiski vabandama veel paljude assambleeliikmete ees. Tõsi küll, neid ettepanekuid ei ole enam palju, kuid mitmeid me lihtsalt ei ole jõudnud veel läbi arutada. Kuid me jõudsime siiski vahepeal nädala jooksul põhimõtteliselt läbi vaadata meie eksperdi hr. Rebase poolt esitatud võiks ütelda, täiesti uue eelnõu. Ja me leidsime, et sellest eelnõust suurem osa siiski kattub. Ja nagu te näete sellest tekstist, praegu on ainult lõpus meil hr. Rebase eelnõust viis täiendusparagrahvi, mida toimikond on pidanud vajalikuks edaspidi arvestama. Niisiis nüüd täpsemalt sellest teisest peatükist. Ma vabandan, kui ma kordan mõningaid asju, mida hr. Vahtre teile juba eelmise kord siin põhjendas. Võib kogemata juhtuda, et ma vähemoluliste küsimuste puhul lihtsalt ei tea, mida ta teile siin juba informatsioonina edastas.

Ma juhin teie tähelepanu, et esimene suurem küsimus, mis tekib täienduste osas, on praegu §-s 13. Meie ei pea praegu vajalikuks, et me hakkaksime seda siin täiskogus alternatiivina läbi hääletama. See on täiendus, mille kohta esitas praegu omapoolse ettepaneku ka hr. Peet Kask, et need põhimõtted võiks sees olla. Nad on meil juba siin sees. Sõnastus on võetud hr. Rebase projektist §-st 33, tähendab, siin on see täiendus §-s 13: kedagi ei või piinata, julmalt või väarikust alandavalt karistada (see on hr. Rebase eelnõust). Ja teine sõnastus on võetud Euroopa Nõukogu tekstist, sisuliselt see peaaegu kattub eelmise

sõnastusega: kedagi ei või piinata ega kohelda ega karistada enainimlikult ega alandaval viisil. Seda meie ei pea vajalikuks praegu siin hääletada ega isegi arutama hakata. Kui kellelgi on mingisugused konkreetsed ettepanekud, siis paluks seda silmas pidada.

Nüüd järgmine, üks küllaltki põhimõtteline küsimus on aga §16. Toimkonnas oli tsensuuri mõiste kohta küllaltki erinevaid arvamusi. Ma eelmine kord oma ettekandes seda põgusalt juba puudutasin, aga praegu oleks mul siiski ettepanek, et ühendaksime oma tähelepanu natukene sellele lausele: riiklikku tsensuuri Eestis ei ole. Eelmises eelnõus olu alguses ainult: tsensuuri Eestis ei ole. Siin oli probleem selles, kas on mõeldud instruksiooni või on mõeldud tsenseerimist kui tegevust. Ja selle täpsustamiseks on hr. Rebase kui eksperdi sõnastusest võetud esimene sõna siia sisse: riiklikku tsensuuri ei ole. Kui keegi assambleeliikmetest vaidlustab selle küsimuse praegu, siis sellisel juhul ma oleksin sunnitud panema selle täienduse juba täna ka hääletusele.

Nii §18 kui §19 osas on meil tegemist parandatud sõnastusega ja ma juhin tähelepanu, et me oleme teadlikud sellest vastuolust, mis siin sees praegu on. Mõlemas paragrahvis on juttu kodanikest ja me ei pea praegu vajalikuks sellel teemal hääletust läbi viima, me lahendame selle vastuolu, kui me selle küsimuse juurde jõuame. Hr. Adamsi alguses variandis see mõiste "kodanik" puudus. Aga siin praegusel kujul on vastuolu sees.

§21 on oluline täiendus ja siin on kaks lõiget, mida me vajaksime. Ma teen praegu ettepaneku, et täiskogu täna hääletaks läbi esimese lõike, mis on küllaltki ulatuslik. Ja kuna see sõnastus on peaaegu sõna-sõnalt võetud lastekaitse seadusest (alates sõnadest "lastel on vördne õigus" kuni lõpuni välja), siis see vajaks võib-olla täna põhimõttelist hääletamist. Ja teiseks kolmas lõik. On täiendus, et vanematel on õigus kuni lapse 12. eluaastani otsustada. Esiailgu meile tundus, et see on detailne küsimus ja me siiski ei pane seda täiskogul hääletamisele. Praegu kuluaarivestlustes on selgunud, et siiski oleks vaja siin seisukoht võtta, sellepärast et võivad tekkida alternatiivsed ettepanekud. Komisjonis jagunesid hääled täpselt

pooleks. Kas seda piiri üldse sisse võtta või mitte võtta, kas olla 12.eluaasta poolt või 14. või 16. või ükskõik mille poolt, nii et see on praegu problemaatiline küsimus. Ettepanek on kuulata ära arvamused ja läbi hääletada.

Nüüd §22. Siin on üks oluline lühendus ja see lühendus on üleelviimases lõigus, kus on öeldud: seaduse alusel on õigus asutada erõppeasutusi. Ja maha on võetud järgmine lõik. Kui aktsepteeritakse ja keegi ei apelleeri selle mahavõtmise vastu, siis ei ole põhjust tõstatada ka Juhan Talve veidi võib-olla humoorikat ettepanekut. Probleem on tegelikult selles, et riiklikes koolides ei tohi õpetamise tase olla madalam erakoolide omast. Paluks võtta seda teatava huumoriga, asi on tegelikult muidugi tõsine. Juhul, kui me selle lõigu maha võtame, siis meil ei ole pikalt tarvis siin üldse arutleda.

Nüüd järgmine probleem on §24, õigemini ma lihtsalt juhin teie tähelepanu sellele, et meie poolt on juba varem tähelepanu juhitud §-le 124. Tähendab, siin on üks teatud kattumine ja vastava teematoimkonnaga me peaksime selle omavahel siis kooskõlastama. Ma peast ei suuda kahjuks meenutada, millise teematoimkonna all praegu on §124. Ja küsimus on siin praegu selles 1.täienduses, mis on alternatiivse sõnastusena esitatud. Meie ettepanek, nagu te näete, täiskogus hääletamist ei vaja. Kui keegi seda vaidlustab, siis ilmselt me peame selle peale minema, praegu me oleme põhisõnastuse juures, kus on öeldud: kohalikes omavalitsustes, kus on enamus vähemusrahvustel.

Nüüd üks lisa, mis on juurde tulnud kõige viimasel ajal ja millest ei ole varem juttu olnud, on §-s 25, mis puudutab sunniviisilist tööd. Ma lihtsalt juhin praegu teie tähelepanu sellele ja erilist probleemi ma sellega ei tõstataks.

Järgmise lehekülje alguses on üks täiendus ja selles suhtes on ettepanek viia läbi alternatiivne hääletus. Ekspert hr. Rebase täiendusettepanekute paragrahvides neljas paragrahv ja enne 28.paragrahvi toodud paragrahv sisuliselt kattuvad. Tegemist on tervisliku elukeskkonna paragrahviga, mille toimkond põhimõtteliselt on üksmeelselt sisse hääletanud. See on ka see probleem, mis annab vastuse hr. Ott Kooli poolt tänase päeva alguses esitatud ettepanekule. Siin on põhimõtteliselt arvestatud ka

hr. Tarandi poolt tehtud ettepanekut ja on kaks sõnastust. Kui te nüüd vaatate seda esimest sõnastust, siis see on lühem. Prof. Rebase sõnastuses on see paragrahv veidi pikem ja siin on juures üks põhimõtteline erinevus. See tähendab, et riik kaitseb tervist ja looduslikku elukeskkonda. Ja nüüd: ning arendab majandust ja tehnikat suunas, mis ei kahjusta elukeskkonda. Kogu see alternatiivne hääletus kandub tegelikult sellele mõttele, et on vaja selles paragrahvis sisse sõnu: arendab majandust ja tehnikat suunas, mis ei kahjusta elukeskkonda.

Üks väga raske küsimus on ilmselt §33. Toimkonna ettepanekul on läbi hääletatud, et see paragrahv välja jätta. Praegu selles uues variandis seda trükitud ei ole, sellepärast ma loen praegu siiski oma kohuseks täiskogu informeerida veel kord sellest paragrahvist. Ma loen ta teile ette nagu see algtekstis oli härra Adamsi poolt sõnastatud kujul. §33 kõlas nii: "Käesolevas peatükis loetletud õigused ja kohustused kehtivad ka Eesti seaduse aluste alusel loodud juriidilistele isikutele sel määral, kui nad korraldavad neile võimalikke suhteid." Esiteks on see sõnastus natuke viltu ja raskesti arusaadav, teine probleem on see, et siin on juttu juriidilistest isikutest ja sellega seoses toimkond üldiselt leiab, et see ei ole enam isikute põhiõigused ja vabadused, vaid käib juba juriidiliste isikute kohta teatud mingisugused ettevõtted, organisatsioonid jne.), kes tegelikult võib-olla ei peaks üldse siia peatükki kuuluma. Kuid peaks kuuluma kuskile mujale. Ma loodan, et sel teemal kindlasti eelnõu koostaja härra Adams võtab sõna ja kaitseb seda paragrahvi, aga praegusel kujul on tema toimkonna poolt juba välja jäetud.

Probleem on ka §34. Siia on lisatud mõningad põhimõtted, mis võivad tunduda siiski küllaltki vaidlustatavatena, näiteks kedagi ei või tema vabatahtliku nõusolekuta allutada meditsiinilistele või teaduslikele katsetele. Kas see on põhiseaduslik küsimus või mitte? Kuna keegi praegu pole seda vaidlustanud, siis me oleme selle otsustanud sisse jätta, nii et praegusel kujul toimkond ei pea vajalikuks seda läbi hääletada.

Ja nüüd lõpuks tahaks veel põhimõtteliselt tähelepanu juhtida härra Rebase poolt tehtud täiendusettepanekutele. Ma

loodan, et kui kellelgi täiskogu liikmetest on põhimõttelisi küsimusi seoses nende täiendusparagrahvidega (neid on 5), siis võib praegu neid põhimõtteliselt vaidlustada, mitte kohustuslikult praegu veel, ja selle alusel on toimikond valmis täiendusparagrahve aktsepteerima ja leidma võib-olla sellega ka vastava koha selle peatüki raamides. See oleks minu poolt praegu kõik. Täna tähelepanu eest. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Mul on siiski selline palve, et härra Rumessen loeks ette need põhiküsimused, mida me hakkame kohe arutama ja hääletama. Seejärel avaksime arutelu nende põhiküsimuste järjekorras. Palun.

V.Rumessen: Sel juhul põhimõtteliselt ma paluksin vaatluse alla võtta §21 lõiked 1 ja 3. Nendes küsimustes paluks läbi viia hääletus. Järgmine on alternatiivne hääletus kahe paragrahvi vahel, millel praegu puudub number ja mis puudutab tervislikku elukeskkonda. Need erinevad sõnastused on antud viimasel leheküljel. Need oleksid 2 põhimõttelist küsimust, rohkem meie poolt ei peaks vajalikuks hakata täiskogu aega raiskama.

Praegu on meie ettepanek, et see võiks olla pärast §27 ja enne §28 ja meiepoolses sõnastuses on ta praegu lühemal kujul. Ma loen ta veel ette, et kõigile oleks selge. Kaitseb loodust ja tervislikku elukeskkonda. Igaühel on õigus saada hüvitust kahju eest, mis ökoloogiliste õigusrikkumistega on põhjustatud tema varale ja tervisele. Ja alternatiivne sõnastus on härra Rebase täiendusettepanekutes §-s 4.

Juhataja: Selge, härra Rumessen tegi meile teatavaks kaks põhiprobleemi, mille suhtes palutakse Assambleel võtta seisukoht. Esimene puudutab neist §21, palun küsimused selle paragrahvi sisu kohta.

V.Saatpalu: Härra Rumessen, 3.lauses öeldakse, et seadus kaitseb emasid ja lapsi. Kas mina isana olen mingi seadusväline nähtus?

Ja viimase lõigu kohta. Kas teie toimikond kaalus, et mitte panna igasuguseid numbreid tsensustena põhiseadusse, sest selge see, et aastakümnete pärast need numbrid inimese bioloogilise ja intellektuaalse arengu tõttu lihtsalt ei kehti enam. Kaks

küsimust oli. Hea küll, jäta esimene vastamata.

V.Rumessen: Viimane küsimus puudutas seda 12 aasta tsensust. Kuna komisjonis hääled jagunesid pooleks, ühed pidasid vajalikuks tsensuse sisseviimist ja teised ei pidanud vajalikuks tsensuse sisseviimist, siis see ongi põhimõtteline küsimus, mis vajab praegu otsustamist. Just nimelt, kas me need aastad paneme sisse või ei pane neid sisse. Tähendab, kogu küsimus on ka selles, et vanematel on küll õigus otsustada, kas anda lapsele ilmalik või religioosne haridus, ja valida kool, kuid kas on vajalik sätestada, kas see õigus on 12., 14.eluaastani või me jätame selle täielikult lahtiseks ja vanem võib öelda, et temal on õigus oma 30-aastasele lapsele anda ja nõuda temalt ilmalikku või religioosset haridust või midagi sellist.

Mis puudutab nüüd esimest küsimust, siis ma juhin teie tähelepanu, et eelmises lauses on just öeldud, et abikaasad on vördõiguslikud. Nii et sellega ma arvan, et ka isade staatus perekonnas on tegelikult igati selgelt välja öeldud. Kuid siin asi puudutab siiski eelkõige lastekaitset ja kuna laps teatavasti esimese osa oma elust veedab emaihus, siis on sellest tulenevalt siin ka arvestatud eelkõige emade erilist rolli.

Juhataja: Tänan, küsimuse esitamiseks saab sõna härra Runnel, palun.

H.Runnel: Lugupeetud ettekandja! Ma tahtsin esitada ka sama küsimuse, mille Saatpalu esitas. Lisaks sellele tahaksin aga küsida, kas teile ei tundu, et seda paragrahvi peaks veel mõtestama. Me tuleme ajas ju ühiskonnast, kus perekond on põhimõtteliselt olnud hoopis teises seisundis kui Euroopas. Härra Rebas pakkus paragrahvi, kus on öeldud, kelle isiklikku või perekonnaellu ei tohi meelevaldselt sekkuda. Kui me selle mõtte tooksime §21 juurde, siis tunduvad mõningad asjad siin natuke kohmakad. Vötkem seesama, et abikaasad on vördõiguslikud, kuid samas tundub ju ka, et lapsed on perekonnas vördõiguslikud. Ja kui me lapsi peame perekonnas vördõiguslikena, siis langeb ära vajadus 12 või ükskõik mitme aasta tsensust üldse nimetada. Võib-olla peaks seda perekonnaküsimust täna või edaspidi natuke laiemalt arutama. Minu meelest tuleks nii moraalsest kui ka juriidilisest aspektist veidi selgemaks rääkida.

Juhataja: Härra Runneli esinemine on käsitletav sõnavõtuna ja nii panemegi selle kirja. Nii et sellele ei ole vaja vastata, härra Rumessen. Viimasena saab sõna härra Talve.

J.-K.Talve: Armsad kolleegid, ma ei saanudki aru, kas see käis ainult selle paragrahvi kohta või oli üldisem. Mis puudutab lauset, et igaühel on õigus saada hüvitust kahju eest, mis ökoloogilise õiguserikkumisega on tekitatud isikule, siis see paragrahv on küllaltki problemaatiline ja minu meelest sisaldab see §12 lg.2, kus öeldakse, et õigusvastaselt tekitatud kahju hüviutatakse seaduses ettenähtud korras. Kas mitte?

V.Rumessen: Ma ei saa aru küsimusest.

Juhataja: Härra Rumessen vabandan, ka härra Talve ei esitanud küsimust. Seega on meil kaks sõnavõttu ära kuulatud. Kas keegi soovib veel sõna võtta? Kaks sõnavõttu on olnud. Aitäh, härra Rumessen. Palun, kuidas on formuleeritud küsimus, mida toimikond soovib Assambleele esitada seoses §-ga 21?

V.Rumessen: Teen ettepaneku teha §-s 21 kaks erinevat hääletust, eraldi hääletada esimene lõik ja eraldi hääletada kolmas lõik. Esimene küsimus: kes on selle poolt, et esimene lõik jääks sisse praegu esitatud põhimõttelisel kujul? Ja kolmas lõik: kes on selle poolt, et põhiseaduses peaks olema fikseeritud tsensus, millise eluaastani on vanematel õigus otsustada?

Juhataja: Kas toimub konkureeriv hääletamine või vastamine mõlemale küsimusele, mis tehti teatavaks?

V.Rumessen: Ma ei pea siin konkureerivat hääletust praegu oluliseks.

Juhataja: Tänan, asi on selge ja juhatus püüab selle hääletamise korraldada.

Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 35 inimest. Asume hääletama. Kuna tegemist ei ole konkureeriva hääletamisega, siis selgub hääletamistulemus sel teel, kas rohkem on poolthääli või vastuhääli. Küsimus on järgmine: kes on selle poolt, et põhiseaduses oleks fikseeritud mõte, mida kajastab §21 lg. 1? Hääletame. Poolt 24, vastu 1. Assamblee on avaldanud arvamust, et põhiseaduses peaksid olema sätestatud need põhimõtted, mis praegu on kirjas §-s 21 lg.1.

Teine küsimus §21 kohta. Ma olen siiski sunnitud veel

kord paluma, et härra Rumessen avaldaks arvamust, kas meil ei tuleks esitada konkureerivalt hääletamisele mitu ettepanekut. Või tuleks siis formuleerida küsimus selliselt, et me ei hääletaks mitte seda, kas 12 eluaastast on tegemist õigusliku režiimiga, vaid lihtsalt põhimõtet. Meil peab olema selge, millele tuleb vastata ja mida vastus tähendab. Härra Rumessen, palun.

V.Rumessen: Ma juhin tähelepanu, et mitte keegi assambleeliikmetest ei ole esitanud alternatiivset teksti ei 14 ega 24 aasta kohta. Järelikult, kui praegu viia läbi hääletus, siis ma käsitleksin seda Assamblee nõusolekuna, et sisse jääks peale põhimõttelise tsensusu ka 12 aasta tsensus.

Juhataja: Palun, kas küsimus võiks olla selline, nagu selle loeb praegu ette härra Lauri Vahtre?

L.Vahtre: See on kõigepealt küsimus härra Rumessenile. Kas toimkonna esimees on nõus, et formuleerida niimoodi: kas §21 lg.3 peab olema fikseeritud vanusepiir? Ma arvan, et kõik saavad aru. Kas peab või ei pea.

V.Rumessen: (Ei räägi midagi.)

Juhataja: Palun tähelepanu, härra Vahtre esitab veel kord oma küsimuse.

L.Vahtre: Küsimus on järgmine: kas §21 lg.3 peab olema asjakohane vanusepiir või ei?

Juhataja: Hääletame. Poolt 15, vastu 14. Reglemendi järgi on otsus langetatud, kuid ma juhin tähelepanu sellele, et täna on juba teist korda vahe ülinapp, küsimus on vaid ühes hääles. Meil on jäänud hääletada veel teine küsimus, ma loodan, et me jõuame seda teha enne lõunavaheajale minekut. Palun tähelepanu, sõna on härra Rumessenil.

V.Rumessen: Ma teen ettepaneku viia läbi alternatiivne hääletus. Esimene sõnastusettepanek kõlab järgmiselt: "Riik kaitseb loodust ja tervislikku elukeskkonda. Igaühel on õigus saada hüvitust kahju eest, mis ökoloogiliste õiguserikkumistega on põhjustatud tema varale ja tervisele."

Teine võimalik sõnastus on esitatud härra Rebase §4 täiendusettepanekuna: "Riik kaitseb loodust ja tervislikku elukeskkonda ning arendab majandust ja tehnikat suunas, mis ei kahjusta elukeskkonda. Igaühel on õigus saada hüvitust kahju

eest, mis ökoloogiliste õiguserikkumistega on põhjustatud tema varale ja tervisele." Alternatiivne hääletus.

Juhataja: Probleem on selge, palun veel jääda kõnepulti, on küsimusi.

K.-J.Talve: Selle ettepaneku teises lauses öeldud, et igaühel on õigus saada hüvitust jne., on puhtjuriidiliselt äärmiselt raske tuvastada. Kui ma hingan Tallinnas õhku, siis ma ei tea, kust ma selle kopsuvähi sain. Minu meelest võiks selle lause ära jätta, st. see sisaldub põhimõtteliselt §12 viimases lõikes, mille järgi kahju hüvitatakse seaduses ettenähtud korras.

I.Hallaste: Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kas te olete nõus, et lisada juurde kolmas alternatiiv, see on jätta see paragrahv välja. Nii jääb välja ka see viimane lause, millele praegu juhtis tähelepanu härra Talve. Esimene lause on puhtdeklaratiivne, kuuludes selliselt preambulasse või kuhugi mujale.

V.Rumessen: Aitäh küsimuse eest. Ma ei pea siiski põhimõtteliselt võimalikuks seda välja jätta. Ja kuna ka komisjonis keegi selle sissejätmist ei vaidlustanud, siis käsitlen seda nii, et komisjon on andnud hääle selle poolt. Ma juhin tähelepanu paljudele ettepanekutele, mis on saabunud selle kohta, et põhiseadusse on tarvis võtta terviklikku elukeskkonda kaitsev paragrahv. Sellise ettepaneku on teinud härra Tarand ja sellise ettepaneku tegi täna härra Ott Kool.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Kell on 13.58 ja vastata on veel hulka küsimusi. Kõigepealt lepime kokku, et viimane küsija on härra Järlik. Enne vaheajale minekut saab küsimuse esitamiseks sõna härra Tarand, palun.

A.Tarand: Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kas komisjon pani tähele seda vahet, et minu ettepanekus oli pandud kohustus ka üksikisikutele ja füüsilistele isikutele, mitte ainult riigile? See on pikalt mõtlemise asi ja erineb põhimõtteliselt sellest, et kohustada ainult riiki. Kas teil oli sellekohane arutlus või ei?

V.Rumessen: Küsimuse sisu on selles, et minu formuleering kohustas ka juriidilisi isikuid ja üksikisikuid säilitama elukeskkonda tervena, mitte ainult riiki. Ma näen siis

olulist vahet. Kas see küsimus oli sellisena komisjonis arutusel?

V.Rumessen: Ma puudutasin juriidiliste isikute küsimust juba oma eelmises ettekandes. Komisjoni seisukoht oli selline, et juriidiliste isikute küsimus ei kuulu selle peatüki kompetentsi. Siin on jutt ainult isikutest, õigustest, vabadustest. See sõnastus, mis praegu on välja pakutud, on komisjonis läbi arutatud ja saanud seal enamuse toetuse.

Juhataja: Suur tänu, härra Rumerssen. Kohe algab lõuna, tuletan meelde, et pärast vaheaega saavad küsimuse esitamiseks sõna härra Sirendi, proua Hänni ja härra Järlik. Rohkem küsimusi esitada ei ole võimalik. Kell saab kohe kaks ja vastavalt meie reglemendile järgneb tund aega lõunavaheaega. Me kohtume taas kell 15.00. Tänan.

V a h e a e g

Juhataja: Vaheaeg on lõppenud. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 36 assambleeliiget. Palun kõnepulti hr. Rumessen. Me leppisime kokku, et kolmel assambleeliikmel on võimalus esitada hr. Rumessenile veel küsimusi. Hr. Sirendi, palun.

A.Sirendi: Lugupeetud ettekandja, siin on jutt tervislikust elukeskkonnast. Kas siin mõeldakse ainult looduslikku elukeskkonda ja mitte sotsiaalsed ning vaimset elukeskkonda? Kas need olid üldse arutuse all või ei olnud?

V.Rumessen: Jah, see oli arutuse all ja just sõna "elukeskkond" üle sai diskuteeritud. Selle all pole mõeldud mitte sotsiaalsed, vaid looduslikku keskkonda. Algselt oli meil isegi sõna "loodus" sees, et oleks selgesti mõistetav, millise keskkonnaga on tegemist.

Juhataja: Tänan. Pr. Hänni, palun.

L.Hänni: Austatud juhatus, luigupeetud ettekandja! Assambleeliikmete mitmetest ettepanekutest selgub, et me tahame oma põhiseadusse sisse kirjutada roheline idee ja mõtte, ainult et meil ei kuku see päriselt hästi välja. Ka I toimkonnale tehti ettepanek sätestada üldosas, et Eesti riik hoiab maavarasid ja maad, ja me püüdsime selle ka sõnastada, aga samal ajal tuleb see

mõte esile kodanike õiguste ja kohustuste peatükis. Minu küsimus ongi selles, kas me praegu ikkagi ei peaks võtma arga maha, püüdma sünteesida neid erinevaid ettepanekuid ja otsustama, kuidas ja mida kusagil peatükis sätestada. Muidu hakkavad mõtted kogu aeg eri peatükkides korduma. Aitäh.

V.Rumessen: Kui ma õigesti aru sain, siis oli küsimus lihtsalt selles, kas võtta praegu aeg maha. Ma arvan siiski, et praegu me peaksime põhimõtteliselt viima läbi hääletuse nende kahe alternatiivi vahel. Kui me sätestame, et riik kaitseb loodust, tervislikku elukeskkonda ja iga üksikisik on kohustatud ka sellega arvestama, siis on see automaatselt ikkagi ka inimeste ja kodanike õiguste ja kohustuste peatüki üks koostisosa. Niisuguseid näiteid, kus teatud küsimusi võib paralleelselt käsitleda eri peatükkides, aga erinevatest vaatepunktidest lähtudes, on minu teada päris paljudes põhiseadustes, ka mitmes Eesti põhiseaduses. Ma ei näe selles mingit erilist puudust, muidugi tingimusel, kui asi on täpselt sõnastatud.

Juhataja: Tänan. Viimase küsimuse esitaja on hr. Järlik. Ma vabandan hr.Sovetnikovi ees, kuid küsimuste esitamine lõpetati enne, kui te jõudsite registreeida. Vabandan veel kord. Hr. Järlik, palun.

R.Järlik: Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Selle4s paragrahvis, mis on praeguse 27. ja 28.vahel, on minu arvates kajastatud ühe probleemi kaks täiesti vastaspoolset tahku, ühelt poolt riik kaitseb tervist ja tervislikku elukeskkonda, see on riigi kohustus, ja teiselt poolt kodaniku õigus saada hüvitust selle eest. Kui piirduksime ainult esimese lausega, siis kuuluks see hoopis mingisse teise peatükki. Kui npiirduksime ainult teise lausega, siis kuulub see siia. Kas on võimalik sõnastada seda kuidagi selgemalt, et selle kuuluvus täiesti üheselt mõistetav oleks? Aitäh.

V.Rumessen: Mul on hetkel küllaltki raske teile sõnastuse kohta vastata. Küsimus on praegu ikkagi selles, millised on üksikisiku õigused juhul, kui keskkond on saastatud. Sellel üksikisikul on omad õigused ja riigil on vastavad kohustused. Kui me lahutame need mõisted eri peatükkidesse, siis jääb see omavaheline seos väga ebaselgeks ja uduseks. Ei ole ju

midagi katki, kui selles peatükis on siiski sees ka riigipoolne kohustus. Ma saan täiesti aru sellest vastuväitest, et seal, kus on öeldud, et igaühel on õigus saada hüvitust tekitatud kahju eest, pole praegu käsitletud vastavat mehhanismi. Siia tasuks edaspidi ehk veel midagi lisada näiteks et seaduslikus korras või midagi sellist, see ei ole välistatud. Küsimus on aga põhimõttes, komisjoni arvates peaks ka looduskaitse paragrahv olema fikseeritud põhiseaduses. Kogu küsimus on praegu selles.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, küsimusi küll rohkem ei ole, kuid selleks, et sõnavõtte oleks samuti vähe ja et oleks selge, mida me hääletame, palun hr. Rumessenil selgitada, milles on siiski kahe alternatiivse variandi vahe. Praegu võib aru saada ka nii, et ekspert Rebas on nõus sellega, kui lisatakse ka sulgudes olev tekst. Sellisel juhul on erinevus ainult selles, et ekspert Rebase tekstis on juurde pandud sõnad "ning arendab (mõeldud on riiki) majandust ja tehnikat suunas, mis ei kahjusta elukeskkonda". Kas see on asi, mida me nii kaua oleme arutanud ja mida me nüüd hakkame põhiküsimusena hääletama?

V.Rumessen: See on nende kahe alternatiivvariandi ainukene sisuline erinevus, ja kui Rebase sõnastuses on sulud, siis tegelikult võiks need siit ka ära võtta ja käsitleda seda ühe tervikliku lõiguna.

Juhataja: Niisiis oleme teematoimkonna ettepanekul arutanud siinamaani seda, kas põhiseaduse peatükis pealkirjaga "Põhiõigused, vabadused ja kohustused" peaks olema järgmine tekst: "Riik arendab majandust ja tehnikat suunas, mis ei kahjusta elukeskkonda."

V.Rumessen: Ma vabandan, see on praegu ainult üks alternatiivide hääletamise aspekt. Kuna on esitatud ka mitmeid teistsuguseid arvamusi, siis ma juhiksin tähelepanu sellele, et ilmselt tuleks meil kohe hääletada põhimõtteliselt, kas paragrahv sellises sõnastuses, nagu see on esitatud enne §28, kus on juttu loodusliku ja tervisliku elukeskkonna mõistest, üldse jääks põhiseadusesse. Ma ei oleks tegelikult ka mitte selle vastu, kui hääletamisele läheks hr. Hallaste esitatud alternatiiv, et sellist paragrahvi ei ole põhiseaduses üldse vaja. Siis oleks toimikonnal selge, mida me peame edaspidi tegema.

Juhataja: Enne kui avame sõnavõttud, palun formuleerida need ilmselt siis konkureerivad variandid, mida toimikond soovib selles küsimuses hääletusele panna.

V.Rumessen: Toimikond soovib kõigepealt panna hääletamisele põhimõtte, kas põhiseaduses peab olema paragrahv, mis käsitleb inimese õigust tervislikule elukeskkonnale. Kui see hääletus annab positiivse tulemuse, siis teen ettepaneku panna hääletusele alternatiivne sõnastus, mis sisuliselt taandub sellele, kas Assamblee peab vajalikuks, et selles paragrahvis oleks sõnastatud mõte, et riik arendab majandust ja tehnikat suunas, mis ei kahjusta elukeskkonda, sest selles on praegu alternatiivide vahe.

Juhataja: Täna, hr. Rumessen. On kaks sõnasoovijat. Hr. Tarand, palun.

A.Tarand: Lugupeetud juhataja, mul on üks märkus Rebase formuleeringu kohta. Nimelt, kui seda võtta tõesti nii, nagu kirjas on, siis läheb see termodünaamika teise printsiibi vastu ja on selles mõttes loodusseaduste vastu ja üpris ohtlik. Tähendab, loomulikult on võimalik tõlgendada lödvemalt, aga minu märkuse mõte on, et me hääletaksime seda, mis ette pandi, põhimõtet, kas looduskaitse läheb sisse. Formuleeringu jätaksime aga veel lahtiseks, et siis sõnastada vastuvõetaval kujul ehk kogu see lugu. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Juhatus otsustas, et viimane sõnavõtja on pr. Hänni. Sõna saab Lauri Vahtre. Palun.

L.Vahtre: Austatud Assamblee! Minu arvates ei väljendunud hr. Rumessen päris täpselt, kui ta ütles, et kõigepealt peaksime ppanema hääletusele põhimõtte, kas igal inimesel on õigus tervislikule elukeskkonnale. Sellisel kujul pole seda toimikonnas läbi arutatud, pigem vastupidi. Kui sätestada inimese õigus tervislikule elukeskkonnale, siis võiks iga kodanik minna ja keelata ära näiteks bussiliikluse Tallinnas. Seda esiteks. Teiseks. Siin juhiti tähelepanu professor Rebase redaktsiooni vastuolulisusele. Ja see annab ka sellele ettepanekule oma värvingu. Ma arvan, et me saame võrdselt konkureerima panna siiski kolm selget varianti. Kui teil on see paber ees, siis esiteks nii, nagu see on vasakul üleval, teiseks

nii, nagu see on paremal keskel, ja kolmandaks see, et mitte midagi ei ole. See on minu ettepanek.

Juhataja: Tänan, hr. Vahtre. Hr. Käbin, palun.

T.Käbin: Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et igaühe õigus tervislikule keskkonnale on nii tähtis, et see tuleb fikseerida ka põhiseaduses. Ja kui arutada sõnastuse üle, siis peaksime tõenäoliselt jääma sellise või lähedase sõnastuse juurde, mis on antud rahvusvahelistes aktides inimõiguste kohta. Mis puutub aga riigi kohustusse tagada tervislik keskkond, siis ma julgeksin väita, et see on sovetlik lähenemine. Kui me läheme edasi privatiseerimise suunas, tõeliste omanike suunas, siis on ju omanikud need tootjad, kes peavad garanteerima, et tootmine ei ohusta keskkonda, seda ei tee mitte riik. Nii et riigile ei tule siin mingil juhul sellist kohustust fikseerida. Tänan.

Juhataja: Tänan. Hr. Kask, palun.

P.Kask: Austatud assambleeliikmed, mäletatavasti rääkis üks ekspert ühel õhtusöögil meile loo sellest, kuidas maailma riigid on põhiliselt jaotatud nelja eri tüüpi. On sellised, kus kõik see, mis pole seadustega keelatud, on lubatud, ja on selliseid, kus see, mis seadusega pole lubatud, on keelatud. On selliseid, kus see, mis on seadusega keelatud, on ikkagi lubatud. Ja on selliseid - sinna kuulub ka see, kust meie tuleme - et isegi see, mis seadusega on inimesele lubatud, on tegelikult keelatud. Siia juurde kuulub siis mõte, et me võime kirjutada küll põhiseaduse järgi, et Eesti Vabariik on paradiis, kus elu on lausa väga ilus ja kena, aga ma arvan, et kui me sellele liiga lähedale läheme, siis kaotab see põhiseadus oma tegeliku mõtte ja eesmärgi. Selletõttu ei ole ma selle sätte sisselülitamise poolt, ehkki olen kogu aeg meelsasti teinud koostööd rohelistega ja jagan nende mõtteviisi. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Viimane sõnavõtja on pr. Hänni. Palun.

L.Hänni: Austatud kolleegid, soov saada põhiseaduslikke garantiisid Eesti loodusele on igati mõistetav, kui me arvestame oma praegust olukorda. Ka I töögrupis koorus see soov juba preambula arutamisel väga selgelt välja, ja kui te olete preambulat tähelepanelikult lugenud, siis märkate, et on 1938. aasta põhi-

seadusega võrreldes lisandunud mõte, et Eesti riik peab olema kaitseks ka Eesti maale ja rahvale. Peale selle arutas I toimkond hr. Ivar Raigi ettepanekut võtta sisse säte, mis garanteeriks Eesti maa ja loodusvarade säilimise. Üsna üksmeelselt toetati ka seda mõtet ja lisati §6, kus on kirjas, et maa ja teised Eesti Vabariigi territooriumil asuvad loodusvarad on Eesti rahvuslik rikkus. Seadus tagab nende säästliku kasutamise. See säte annab meie meelest garantii, et iga Eesti Vabariigis vastuvõetav seadus peab arvestama Eesti looduse, Eesti maavarade ja rahvusliku rikkuse säilimise huve. Ehk annab sellesse sättesse kirjutada sisse veel mõtte, et seadusandlus peab tagama ka tervisliku keskkonna Eesti inimestele. Sel juhul pääseksime lahti sellest umbsõlmest, et hakkame kodanike põhiõiguste, vabaduste ja kohustuste peatükki sisse kirjutama riigi kohustusi. Nii et kui me praegu hääletame alternatiivi, et ettepanud sõnastused välja jätta, siis ei tähenda see ometi seda, et me põhiseadusest peaksime välja viskama väärt mõtte kaitsta seadustega Eesti loodust ja maavarasid. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Me saame hakata hääletama. Härra Rumessen, kas hääletamist võib korraldada sellel viisil, nagu kolleeg Lauri Vahtre ette pani, ja nimelt nii, et konkureerivalt oannakse hääletamisele kolm varianti? Esimene on tekst, mis on toimkonna poolt väljajagatud eelviimasel lehel: "Riik kaitseb loodust ja tervislikku elukeskkonda, igaühel on õigus saada hääletust kahju eest, mis ökoloogiliste õiguserikkumistega on põhjustatud tema varale ja tervisele."

Teine variant on tekst, mida soovitab ekspert Rwebane ja kus on juures sõnad "Riik arendab majandust ja tehnikat suunas, mis ei kahjusta elukeskkonda".

Kolmas variant on, et kodanike põhiõiguste, vabaduste ja kohustuste peatükis seda küsimust ei reguleerita. Härra Rumessen, kas olete nõus?

V. Rumessen: Nõus.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, teeme kõigepealt kohaloleku kontrolli ja siis hääletame konkureerivalt. Kohaloleku kontroll. Kohal on 44 assambleeliiget. Konkureerivalt lähevad hääletusele 3 varianti, mis ma teile ette lugesin. Esimene

küsimus. Kes on selle poolt, et põhiseaduse teises peatükis paragrahv, mis on sõnastatud nii nagu esimene paragrahv toimkonna poolt väljajagatud aruande eelviimasel leheküljel: "Riik kaitseb loodust ja tervislikku elukeskkonda, igaühel on õigus saada hüvitust kahju eest, mis ökoloogiliste õiguserikkumistega on põhjustatud tema varale ja tervisele." Hääletame. Poolt 26.

Teine küsimus. Kes on selle poolt, et põhiseaduse 2.peatükis oleks ekspert Rebase soovitatud paragrahv järgmise tekstiga: "Riik kaitseb loodust, tervislikku elukeskkonda ning arendab majandust ja tehnikad suunas, mis ei kahjusta elukeskkonda. Igaühel on õigus saada hüvitust kahju eest, mis ökoloogiliste õiguserikkumistega on põhjustatud tema varale ja tervisele." Hääletame. Poolt 10.

Kolmas hääletamise selles voorus. Kes on selle poolt, et põhiseaduse 2.peatükis "Põhiõigused, vabadused ja kohustused" ei sätestata neid küsimusi, mida väljendasid esimeses ja teises variandis ettelõetud tekstid? Hääletame. Poolt 16.

Esimeses voorus on välja langenud variant 2 ja teises voorus konkureerivad omavahel variant 1 ja 3. Esimesena panen hääletusele variandi 1. Kes on selle poolt, et põhiseaduse 2.peatükis paragrahv, mille tekst on teile esitatud toimkonna aruande viimasel lehel kõige esimese paragrahvina? Hääletame. Poolt 23.

Konkureerivalt hääletame varianti 3. Kes on selle poolt, et neid küsimusi reguleeriv tekst jääb põhiseaduse 2.peatükist välja? Hääletame. Poolt 16. Teises voorus on võitnud variant 1 ja Assamblee on väljendanud seisukohta, et 2.peatükis peaks olema paragrahv, mille mõtet väljendab toimkonna poolt esitatud aruande eelviimasel lehel esimeses paragrahvis olev tekst.

Kas II teematoimkonna põhiküsimused, mida sooviti hääletada, on sellega ammendatud? Härra Rumessen, palun.

.Rumessen: Kuni keegi ei vaidlustanud §33, millest mul toimkonna esimehena on kahju, siis rohkem toimkonnal ettepanekuid ei ole. Ma juhtisin oma sõnavõttus tähelepanu, et §33 on praegu toimkonna ettepanekul välja jäetud, ja kuna täiskogu seda aktsepteeris, siis see praegu niimoodi jääbki.

Juhataja: Täna. Ma juhin kõigi tähelepanu sellele, et neid muudatusi, mida Assamblee peab vajalikuks aluseks võetud teksti tuua, on võimalik edasi arutada ka kolmandal lugemisel, kus parandustesse parandusi tehakse. III toimkond, palun, härra Hallaste.

I.Hallaste: Aitäh, austatud juhataja. III toimkonnal ei ole oma peatükist täna midagi hääletusele panna, sest kõik vanad probleemid on läbi hääletatud ja uued probleemid, mis tekivad seoses täna kella kaheks laekunud parandusettepanekutega, ei ole hääletusvalmis. Küll aga on meil juhatusele esitatud üks apellatsioon seoses preambula hääletusega, kuid ilmselt oleks selle juurde mõistlikum asuda pärast kõiki teisi hääletusi. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. IV toimkond. Hr. Kask, palun kõnepulti.

P.Kask: Kallid kolleegid, meie toimkond esitas teile täna 4.novembriga dateeritud teksti 4. ja 9.peatüki kohta. Need on meie toimkonna peatükid ja kogu selles tekstis on ainult üks lahtine ots, mille me täna peaksime läbi hääletama. See on §44 1.lause, mis puudutab riigivanema volituste pikkust. Ühe variandi järgi valitakse riigivanem ametisse neljaks ja teise variandi järgi viieks aastaks. Seda küsimust arutades langesid toimkonna hääled täpselt pooleks, 3:3. Argumendid, mida toodi, on lühidalt järgmised. Need, kes pooldasid 4 aastat, arvasid, et riigivanem ja Riigikogu valimised peaksid olema küll ajalise nihkega, aga see nihe peaks olema alati ühesugune. Ja isegi kui Riigikogu ennetähtaegsed valimised peaksid seda nihet muutma, ei muutuks see ometi kogu aeg liiga kiiresti ja kärmesti. Kui riigivanema volituste pikkus on 5 aastat, siis muutub see nihe nimelt kogu aeg, iga riigikogu valib riigipea erineval ajal ja mõni riigikogu ei saa üldse valida. Muidugi koos valijameestega, nagu me eelmisel korral hääletasime. Need, kes pooldasid 5 aastat, pidasid silmas eelkõige seda, et 4 aastat on riigivanemale natuke liiga lühike tähtaeg, ja arvasid, et riigivanema valimised ja tema volituste tähtaeg peaks üldse elama nagu omaette elu. Üks toodud argument, misd minu arvates ei ole pädev, oli see, et nendel valimistel on just vaja faasinihet, et siis ei oleks riik kunagi

Ühekorraga ilma riigikogu ja riigipeata. See 5-aastane tsükkel ei ole aga vahend selle saavutamiseks, sest seda saab veel paremini korraldada 4-aastase tsükliga, tehes lihtsalt faasinihke nii, et näiteks riigivanem valitakse alati mingisuguse ajavahemiku järel pärast seda, kui riigikogu on kokku astunud. Selles küsimuses minu mälu järgi rohkem argumente ei esitatud. Probleem oleks tähtsam siis, kui oleks tegeliku poliitilise võimuga president. Kui me aga järgime parlamentaarmudelit, siis, nagu on hästi teada, töötavad ka monarhiad väga hästi ja see, kesw on riigivanem ja millal teda valitakse, on suhteliselt teisejärguline küsimus. Sellised on argumendid ja ettepanek on avada diskussioon ning hääletada kahte varianti, kas 4 aastat või 5 aastat. Tänan.

Juhataja: Tänan. Palun jääda pulti, on küsimusi. Küsimused palun esitada §-s 44 kajastuva probleemi kohta, millest rääkis hr. Kask. Esimesena saab küsimuse esitamiseks sõna hr. Saatpalu. Paluin.

V.Saatpalu: Kas komisjonile laekus ka ettepanekuid sätestada 6 või 7 aastat, kui me olime otsustanud võrdlemisi nõrga presidendi või riigivanema kasuks?

P.Kask: Ei mina ega hr. Uluots ei mäleta, et selliseid oleks laekunud.

Juhataja: Tänan. Hr. Hallaste.

I.Hallaste: Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kui me kuulsime väliseksperte, siis gr. Shugart rõhutas, et kõigis presidentaal-parlamentaarsetes süsteemides on olemas see nihe. Ta luges üles riigid - Soome, Island, Portugal, Austria, Prantsusmaa, Bulgaaria - ja ütles, et igal pool on presidendi ja parlamendi valimisel faasinihe. Prantsusmaal näiteks on parlament valitud viieks aastaks, president seitsmeks. Kas te oskaksite nimetada riike, kus selline nihe puudub ning president ja parlament valitakse üheks ajaks ja kus kuni esimeste ennetähtaegsete parlamendivalimisteni võib olla nii, et ühel hetkel on laiali saadetud parlament ja presidenti ka ei ole? Aitäh.

P.Kask: Ma kõigepealt täpsustan termineid. Riigid, mida hr. Hallaste nimetas, on hr. Shugarti terminoloogia järgi

peaminister-presidentlikud või siis ka poolpresidentlikud. Need on riigid, kus kabinetilt nõutakse usaldust ja kus lisaks presidendile on olemas ka peaminister. Presidendil on seal siiski teatud võim ja ta on rahva poolt otse valitud. Küsimus oli, kas nende riikide hulgas on selliseid, kus parlamendi ja presidendi volituste aeg langeb kokku, või on kõikidel puhkudel olemas faasinihe. Jällegi faasinihe ei ole õige. Faasinihe tähendaks seda, et periood on mõlemal võrdne, aga faas on nihutatud. Ja see faas on konstantne.

Tavaline on, et neis riikides valitakse president pikemaks tähtajaks kui parlament, ja see on just asi, mida hr. Shugart meile ei soovitanud, ehkki tal ei olnud vist tuua konkreetset näidet. Meie oleme aga praegu parlamentaarsüsteemi raames ja mul puuduvad andmed selle kohta, kui pikaks perioodiks valitakse president parlamentaarriikides. Kuna seal on presidendi ja parlamendi vaheline side tugevam kui peaminister-presidentlikus riigis, siis oletatavasti on volituste ajad võrdsed.

Juhataja: Täna. Juhatus otsustas, et viimane küsija on hr. Velliste. Sõna küsimuse esitamiseks on hr. Kaalepil. Palun.

A. Kaalep: Ma tahaksin küsida seda, miks ei ole IV toimikond esitanud hääletamiseks §45. Seal on toodud kogu selle peatüki kõige kummalisem mõte, mis kindlasti arutamist vajaks. Nimelt see valijameeste kogu, mis minu meelest on võrreldav antiikmütoloogia kimääriga, pea on lõvilt, keha on kitselt ja saba maolt. See vajab ilmtingimata arutamist ja hääletamist.

P. Kask: Seda küsimust hääletasime juba eelmisel nädalavahetusel. Meil oli välja pakutud kolm alternatiivi: kas parlament, valijameeste kogu või rahvas. Ja häälteenamuse sai just see variant, mis praegu on tekstis kirjas. Sellel on olemas oma prototüübid, näiteks Saksamaal, ja teatud mõttes oli see kompromissvariant kahe äärmuse vahel. Toimikonnas ei pidanud keegi vajalikuks sellest lahendusest veel midagi hääletamisele panna. Praegune tekst vastab selle hääletuse tulemusele ja toimikond jäi üksmeelselt nõusse sellise sõnastusega, mis on välja pakutud. Arutusel oli küsimus, kui palju neid valijamehi lisaks Riigikogu liikmetele on, kas sätestada täpne arv ja kui suur see arv on. Otsustati, et sätestatakse selle arvu alampiir, arvestades, et

Riigikogu, kes seadust vastu võtab, sellest alampiirist niikuinii palju kõrgemale ei pürgi, sest ta tahab ikkagi ise võimalikult palju otsustada, mis on loomulikult iga subjekti taotlus.

Juhataja: Tänan. Viimane küsimuse esitaja on hr. Velliste. Palun.

T.Velliste: Hr. juhataja, hr. ettekandja! Kas te oma toimkonnas olete kaalunud võimalust, kas Riigikogu koos valijameestega lahendaks küsimuse nii, et valimised toimuksid alati Riigikogu tähtaja lõpul, teiste sõnadega, et riigivanem valitakse järgmise Riigikogu ajaks. Ei valita mitte endale, vaid tuleviku tarvis. Tänan.

P.Kask: See küsimus, kuidas valimisi sünkroniseerida s.t. kas enne riigivanem ja siis Riigikogu või vastupidi või mõlemad ühekorraga, on läbi arutamata. Loogiline lahendus oleks aga küll vastupidi, et kui valitud Riigikogu, siis ta valib oma volituste ajaks ka riigivanema. Oleks väga ebatavaline, kui eelmine Riigikogu valib järgmise volituste ajaks riigivanema. Sellest lihtsalt tekib veel üks konfliktvõimalus, mida iseenesest vaja ei ole.

Juhataja: Suur tänu. Küsimused on lõppenud. Aitäh, hr. Kask. Esimesena saab sõna hr. Taagepera. Palun.

R.Taagepera: Lugupeetud Põhiseaduslik Assamblee! Nagu Peet Kask mainis, ei ole see valimiste ajavahemik parlamentaarse korra juures nii kriitiline. Üldiselt ma soovitaksin aga siiski 4 aastat, lootuses, et iga Riigikogu saaks valida riigivanema, mis kindlustaks maksimaalse koostöö nende kahe instantsi vahel. Kui teiseks variandiks oleks mingi pikem aeg, ütleme 4 aastat Riigikogus ja nagu Saatpalu mainis, 7 aastat kestvad riigipea volitused, siis tuleks rohkem mängu see argument, et riigipea esindab pidevust. 4 ja 5 aasta vahel aga pidevuse seisukohalt tõesti suurt vahet ei ole, mistõttu püsivusekandjana ei ole riigivanemal mõju ka 5 aasta puhul ja argumendid langevad pigemini 4 aasta kasuks.

Juhataja: Suur tänu. Sõnavõttud kohalt. Palun, hr. Raig.

I.Raig: Ma tänan. Tahaksin jätkata hr. Taagepera mõtete juurest, et 4 ja 5 aastal suurt vahet ei ole. Assambleel tasuks

kaaluda - ma ei tea, kuidas see on võimalik protseduuriliselt - et võtta hääletusele 6- või 7-aastane presidendiperiood, sest lõppude lõpuks tuli see ettepanek ju võrdlemisi ootamatult, et presidendi valivad valijamehed. Näiteks poolpresidentiaalsel Frantsusmaal valitakse president 7 aastaks ja puhtparlamentaaarses riigis Itaalias samuti 7 aastaks, Mehhikos 6 aastaks jne. Ma isegi ei oska ütelda, kus siis valitakse 5 aastaks, ja sellepärast teeksin ettepaneku panna ühe alternatiivina veel hääletamisele ka näiteks 7 aastat. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Ma soovin siiski teha ühe märkuse. Oleks väga soovitatav kui assambleeliikmed esitaksid oma ettepanekud toimkonnale, siis saab toimkond need läbi vaadata ja kas heaks kiita või esitada alpellatsioonid. Tänan. Sõna saab hr. Sulev Vahtre, palun.

S.Vahtre: Austatud assambleeliikmed! Ma tahaksin siiski ütelda paar sõna §45 kohta. Minu arvates ei ole selle tekst praegu päriselt selline, mille poolt või vastu eelmine kord hääletati. Hääletati valijameeste kogu küsimuses, minu arusaamisne valijameestest on aga siiski teistsugune. Mulle tundub, et siin tekstis ei ole tegu mitte valijameeste koguga, vaid see on sõnastatud samuti nagu 1937.aasta põhiseaduses, siis oli ka analoogiline asutus ja seda nimetati valimiskoosolekuks. Valijamehed on siiski need, kes lähevad valima teatud kindla kandidaadi eest ja kes on selle teadmiseega valitud ka rahva poolt. See kogu, mis praegu siin on, ei ole minu arusaamise järgi üldse valijameeste kogu. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Me arutame §44 lg. 1, kus on kaks alternatiivi - 4 aastat ja 5 aastat. Kui on võimalik, palun ka sõna võtta sellel teemal. Hr. Adams, palun.

J.Adams: Ma tänan. Kõigepealt siiski kaks lauset hr. Vahtre püstitatud teemal. Valijakoosoleku kompositsioon ei ole ilmselt lõplikult läbi mõeldud, seda on vaja veel edasi mõelda. Nüüd aga ametiaegade kohta. Ivar Raig küsis, kus on 5 aastat. 5 aastat on näiteks Saksamaal, kus Bundestag valitakse samal ajal maksimaalselt 4 aastaks. Toetan väga ametiaja erineva kestuse määramist, see oleks täiesti sobilik sellisesse riigivõimu konstruktsiooni, kus riigivanem ei ole mitte võimukandja, vaid

riigi ühtsuse kandja, riigi esimene ametnik. Ja arvatavasti võib oletada, et puhtpraktilises riigiujuhtimises on ka kasulik, kui nii-ütelda ametisoleku lõpumeeleolude aeg ei hakkaks kokku langema, või kui seda saaks vältida.

Juhataja: Tänan. Hr. Uluots.

Ü.Uluots: Lugupeetud kolleegid, ma esinen praegu IV toimkonna liikmena, kes on presidendiküsimusega päris tõsiselt telegnud. Milles on praegu põhjus? Ma tahaksin antud momendil toetada hr. Taagepera ja hr. Raigi 6- ja 7-aastane tsükkel ei tulnud kõne alla, kuni ei olnud ära otsustatud, kuidas valitakse president, ja pärast selle otsustamist on meie reaktsioon lihtsalt hilinenud. Loogiline oleks olnud, et pärast selle otsuse tegemist oleks tulnud ettepanekud 6 kuni 7 aastat, aga ma ütlen, see reaktsioon on hilinenud ja võib-olla oleks täna siiski kasulik, kui toimikond saaks uusi ettepanekuid, näiteks hr. Raigi käest, hr. Taagepera käest. Me vaataksime toimikonnas selle läbi ja hääletaksime hiljem läbi. Isiklikult ütlen küll niimoodi, et mind rahuldab ka 5-aastane valitsemise aeg.

Juhataja: Suur tänu, kolleegid! Sõnavõttud on sellega lõpetatud. Toimikonna esimees on hr. Kask. Hr. Kask, kas me hääletame küsimust nii, nagu te ette panite ja nagu aruandes kirjas on?

P.Kask: Tänan. Austatud assambleeliikmed, mul ei ole volitusi, et seda hääletust ära jätta. Teisest küljest, ega see tulemus ei ole niikuinii lõplik. Kui tehakse ettepanek 7 aasta kohta - ja see juba tehti - siis tuleb see veel eraldi arutusele. Me võiksime täna, kuna arutus on juba toimunud, ju siiski hääletada ja minna edasi. Ja leppida sellega, et see hääletus kehtib siis ainult 4 ja 5 puhul, tulemus ei ole lõplik. See ei tähenda, et 7 aastat ei võiks tulla. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Assume hääletama. Probleem on §-s 44. Hääletame konkiureerivalt kahte ettepanekut.

Esimene küsimus. Kes on selle poolt, et riigivanem valitakse ametisse 4 aastaks? Hääletame. 15 häält. Teine küsimus. Kes on selle poolt, et riigivanem valitakse ametisse 5 aastaks? Hääletame. 28 häält. Assamblee väljendas seisukohta, et riigivanema volitused peraksid kestma 5 aastat. Sellega on IV

toimkonna need põhiküsimused, mida sooviti täna hääletada, hääletatud.

V toimkond. Riigikaitse. Hr. Tupp, palun.

E.Tupp: Lugupeetud juhataja, paar tundi enne kontrollaja lõppu laekus Põhiseadusliku Assamblee liikmelt Ants Ermilt V toimkonnale 10.peatüki redaktsioon, mida võiks praktiliselt nimetada uueks. Sellepärast ei pea me enne, kui see ei ole toimkonnas läbi arutatud, õigeks teemat käsitleda. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. VI toimkond. Kohus, riigikontroll, riigikantsler. Hr. Rätsep, palun.

J.Rätsep: VI toimkonnal on samasisuline teade ette kanda. Kõik parandus- ja täiendusettepanekud, nii palju kui neid on laekunud, laekusid täna vahetult enne määratud kellaaega ja toimkond planeerib oma järgmise koosoleku homme kella poole kümneks hommikul. Selle järel oleme valmis avaldama toimkonna seisukohti nendes küsimustes.

Juhataja: Suur tänu. VII toimkond. Kohalikud omavalit-sused. Hr. Saatpalu, palun.

V.Saatpalu: Meil ei ole midagi hääletamiseks välja pakkuda. Me oleme mingisugusele kokkuleppele jõudnud. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, hr. Saatpalu. Lugupeetud kollee-gid, selle päevakorrapunkti raames lubasime asuda hääletama ka apellatsioonid. Ma palun üks minut teie tähelepanu. Juhatus peab korraks nõu, kuidas me selle tööga peale hakkame. Palun saalist mitte lahkuda!

Lugupeetud kolleegid, juhatus on seisukohal, et kõiki apellatsioonid ilmselt polegi võimalik täna hääletada, ja seda põhjusel, et meil ei ole ees lõplikku teksti, mis kajastaks tänase arutelu tulemusi. Ilmselt on lugu nii, et üks teine apellatsioon on tänaseks välja kujunenud ega sõltu enam sellest, milliseid muudatusi järgnevalt teksti sisse viiakse. Sellepärast on juhatusel järgmine ettepanek, mida palun aktsepteerida: apellatsioonide käigus vaadata täna läbi need küsimused, mille läbivaatamist taotleavad teematoimkonnad ja apellatsioonide esitaja, tehes seda klausliga, et apellatsioonide läbivaatamist jätkatakse nädala pärast. Ma palun kõnepultil uuesti I toimkonna juhi hr. Salumi. Palun.

Lugupeetud hr. Salum, lugupeetud kolleegid, juhatusesele on laekunud apellatsioon kolleeg hr. Toomas Korgilt ja samuti on laekunud apellatsioon seoses I toimkonna küsimustega III toimkonnalt - hr. Hallastelt ja Kohalt. Ma loodan, et need apellatsioonid on üle antud ka hr. Salumile, võib-olla on teisigi apellatsioonid. Arutame, milliseid me hakkame täna hääletama. Palun, hr. Salum.

V.Salum: Täna Hallaste käest minu kätte apellatsioonid laekunud ei ole.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, sel juhul on vajalik need apellatsioonid kõigepealt teatavaks teha. Mul on selline ettepanek, et mitte juhatus ei loe neid ette, vaid et me esimesena anname sõna hr. Toomas Korgile, kes loeb ette 1. apellatsiooni ja vajadusel selgitab seda. Härra Salum, suur tänu teile. Härra Kork, palun.

T.Kork: Lugupeetud kolleegid ja eriti I toimkonna juht. Ma loen apellatsiooni ette. Palun panna hääletusele I toimkonna ettepanekute tabelist nr.23 alljärgnev ettepanek, mille on esitanud assambleeliikmed Adams, Kama ja Kork, kuna toimkond pole esitanud arvestatavaid argumente eelnõus oleva teksti vajalikkuse kohta just nimelt põhiseaduses. Nii. Toimkonna poolt on 8.novembril esitatud tekstis paragrahv 7, 8 ja 9 muudetud paragrahvideks 8, 9 ja 10. Seetõttu palun hääletamisele panna paragrahvide 8, 9 ja 10 väljajätmine Eesti Vabariigi põhiseadusest. Kui me vaatame tabelit ja vaatame paragrahve, siis need puudutavad ettepanekut jätta põhiseadusest välja Eesti riigivärvid, lause: "Riigilipu ja riigivapi kuju määrab seadus", mida ta niikuinii teeb. Teen ettepaneku põhiseadusest välja jätta riigihümni pealkiri ja pealinna määramine. Lugupeetud kolleegid, need ettepanekud on tehtud härrade Adamsi, Kama ja minu poolt täiesti eraldi, iseseisvalt, igaühe poolt. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Me leppisime kokku niimoodi, et täna hääletame neid apellatsioonid, mille hääletamiseks on valmis nii apellatsiooni esitaja kui ka toimkond. Apellatsioon on teatavaks võetud ja arvele võetud. Härra Salum, kas me asume hääletama, andes teile muidugi enne sõna?

V.Salum: Ma ei tea, kuidas reglement lubab, kas

toimkonna juht võib ainuisikuliselt otsustada, mei ei ole toimkonnaga neid apellatsioonid ühiselt läbi vaadanud.

Juhataja: Küsimus on töö organiseerimises, see küsimus on läbi hääletatud ka toimkonna poolt, see on ju fikseeritud tabelis, probleem on vaid selles, kas hääletamine toimub täna või nädala pärast ja selles küsimuses te olete kindlasti volitatud vastama. Palun, täna või nädala pärast?

V.Salum: Hääletame täna.

Juhataja: Täna, kõigepealt on sõna hr. Salumil. Palun, apellatsioon on tehtud teatavaks, nüüd selgub teematoimkonna seisukoht. Palun.

V.Salum: Kõigepealt küsimus. Kellele tuleb apellatsioonid esitada? Kas Põhiseadusliku Assamblee juhatusel ja me saame töö käigus teada, et on esitatud apellatsioon, või tulevad need apellatsioonid toimkonna kaudu? Praegu ei ole meile tulnud rohkem ettepanekuid kui hr. Taageperalt, see on täiendusettepanek, aga ühtegi apellatsiooni ei ole meie toimikond näinud, nii et kuidas Assamblee otsustab. Tulevad nad otse juhatusel või toimkonna kaudu?

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, ma juhin teie tähelepanu sellele, et ettepanek apelleeritakse alati teise organi ees, märkus on ju toimikonnale tehtud, kuid seda pole arvestatud. Küll aga oleks selline palve, et apellatsioonidest informeerida samaaegselt juhatusel ja teematoimikonda, see hõlbustaks märgatavalt meie tööd. Ma palun kõigil seda teha. Härra Salum, palun sisuliselt probleemi juurde, mida me hakkame täna hääletama.

V.Salum: Härra Korgi apellatsioon puudutab paragrahve 8, 9 ja 10, see on Eesti riigivärve, riigihümni, Eesti Vabariigi äpealinna. Paragrahv 11 kohta ei olnud vist apellatsioonid. Ma arvan, et meie viimase parandatud teksti numeratsioon järgi on need paragrahvid. Probleem ei ole keerukas, võime läbi hääletada paragrahv-haaval.

Juhataja: Täna, hr. Salum. Juhatus otsustas, et kõneks saab sõna veel hr. Runnel ja sõnavõtuks kohalt härrad Kama, Adams. Härra Runnel, teil on sõna. Palun.

H.Runnel: Kallid kolleegid, ma võib-olla päris täpselt

ei saanud kõigist põhjendustest aru, aga mul jäi meelde, et toimkond ei ole piisavalt põhjendanud nende paragrahvide sissevõtmist. Meil ei ole võib-olla aega kõiki nii põhjalikult põhjendada, aga üks punkt, mis puudutab hümnü küsimust, on olnud võib-olla kõige teravamalt vaidluse all ja ma põhjendaksin selle sissevõtmist põhiseadusse. Me mäletame, et ka Eestiajal oli hümnü ümber väga palju vaidlusi ja kuna meil on praegu kohutavalt kiire ja raske aeg ja eesti rahvas ei ole ühtegi teist laulu rasketel aegadel sünnitanud, siis ei ole mõeldav, et kroonu käsu korras teeksime ühe parema, kui on see, mida rasketel aegadel lauldud ja millega me oleme oma vabadusvõitlust pidanud. Et tõkestada jälle tarbetuid, kiireid hümnü ümbertegemise algatusi, pean ma vajalikuks soovitada seda siiski säilitada põhiseaduses, teistest ma ei räägi. Aga võib-olla veel mõned ulatuslikumad apellatsioonid, mis esitatakse, (tasuks siiski lükata järgmise nädala peale, sest meie toimkond töötab. Näiteks me oleme välja töötanud selle preambula ajaloolise osa. Ma püüdsin sõnastada väga lühidalt juba töö käigus ja ma loeksin ette, et siis hiljem otsustada:

Eesti riiki pole olnud, aga meil on mõte tulnud, et ta ikka praegu loome, tulevikus maha joome.

Juhataja: Täna, hr. Runnel. Kohalt saavad sõna härrad Kama ja Adams. Härra Kama, palun.

K.Kama: Ma tahan natukene täpsustada. Nimelt minu tehtud ettepanek ei olnud päris täpselt see, millest rääkis hr. Kork. Paragrahvide numeratsioon on muutunud. Minu tehtud ettepanek ei sisaldanud selle paragrahvi väljajätmist, mis räägib riigivärvidest, vaid puudutas kolme paragrahvi, need on siis hümnü, pealinn ja iseseisvuspäev.

Juhataja: Suur tänu. Ma palun, et enne kui Adams saab sõna, hr. Kork kommenteerib, mida peetakse silmas. Ja ma juhin kõigui tähelepanu sellele, et lisatud ettepanekute, märkuste läbivaatamise tabelis lk.3 on samuti kirjas paragrahvid 7, 8, 9. Härra Kama selgitas, et silmas peetakse hoopistükkis paragrahve 9, 10 ja 11. Kuidas on õige, hr. Kork?

I.Kork: Lugupeetud juhataja! Mina tegin ettepaneku välja jätta nimelt need kolm paragrahvi, millest ma enne

rääkisin, ja rõõmsa üllatusena ma leidsin lk.3 23.punkti alt, et täpselt sama ettepaneku on teinud ka härrad Adams ja Kama. Ma ei ole neid ettepanekuid oma silmaga näinud, ma rääkisin sellest-samast 23.punktist. Aitäh.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, niisiis peab hr. Kork endiselt silmas paragrahv 7, 8, 9 ja 10 ja see on hr. Korgi apellatsioon, mitte hr. Korgi, hr. Adamsi ja hr. Kama apellatsioon. Härra Adams, palun.

J.Adams: Minu ettepanek, mida toimkond ei arvestanud, oli täpselt samasugune nagu hr. Kamal: jätta välja paragrahvid, mis käsitlevad hümn, pealinna ja iseseisvuspäeva, kuid säilitada tingimata paragrahv, mis räägib riigivärvidest, seda enam, et see paragrahv on traditsiooniline, see on sõna-sõnalt üle toodud 1938.a. põhiseadusest. Kolme paragrahvi väljajätmise põhjendus on selline. Tähendab, need on asjad, mida saab otsustada Riigikogu ühekordsete otsustega, ei hümn, pealinn ega iseseisvuspäev ei vaja tulevikus omaette seaduse väljatöötamist, sellepärast ei ole ma mõtet põhiseadust nende väga õigete asjadega paisutada.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, segadus on kindlasti tekkinud ka sellest, et parandusettepanekute, märkuste tabel ei kajasta tegelikku olukorda. Selleks, et meie aeg ei läheks raisku - palun tähelepanu, hr. Adams ka, - on ettepanek selline, et panna hääletamisele paragrahvid 8, 9, 10 ja 11. Saan aru, et sellisel juhul on hääletamisel kõik need probleemid, mida kõnelejad vaidlustasid. Nii, Kama nõus? Adams? Kork? Tänan. Härra Salum, kas me võime hakata hääletama? Palun, hr. Salum.

V.Salum: Võib küll, ja numeratsiooniga on siin segadus. Mis hümnisse puutub, siis Runnel põhjendas selle väga hästi ära. Meil ei ole vaja hakata uut hümn tegema, nii et vältida tarbetut uue vabariigi tegemist ja mahajoomist, on vaja see fikseerida põhiseaduses. Pealinna osas võib igaüks otsustada nii, nagu tahab. Paragrahv 11 - Eesti Vabariigi iseseisvuspäev on 24.veebbruar, me leidsime vajaliku olevat selle sisse võtta, kuna preambulast jäi vabariigi aastapäev välja. Nii et need kolm paragrahvi (9, 10 ja 11) tuleks eraldi hääletada ja täna hääletada. Mis puutub apellatsioonidesse preambula osas, siis

neid hääletame järgmine kord.

Juhataja: Suur tänu. Me alustame hääletamist. Palun kohaloleku kontroll. Kohal on 41 assambleeliiget. Kas hr. Hallaste palub sõna protsessuaalsetes küsimustes? Tänan. Härra Salum, kas te soovite veel sõna? Tänan. Algab hääletamine. Hääletamise sisu on selles, et selgitatakse Assamblee seisukoht selle kohta, kas on vaja üldsätetes fikseerida paragrahve 8, 9, 10 ja 11. Kõik need paragrahvid hääletatakse eraldi läbi. Kas kõigil on selge, mida me hääletame ja kuidas? Tänan. Alustame. Esimene küsimus. Kes on selle poolt, et üldsätetes oleks tekst, mis on praegu §-s 8? Hääletame. Tänan. 33 poolthäält, 1 vastuhääl. Assamblee on otsustanud, et Eesti riigivärvid on sinine, must ja valge. Riigilipu ja riigivapi kuju määrab seadus.

Teine küsimus. Kes on selle poolt, et üldsätetes on paragrahv, mille tekst on praegu esitatud §-s 9, Eesti riigihümn jne.? Hääletame. Tänan. 11 poolthäält, 22 vastuhäält. Assamblee on seisukohal, et üldsätetes riigihümni küsimust fikseerida pole vaja.

Kolmas küsimus. Kes on selle poolt, et üldsätetes on fikseeritud, et Eesti Vabariigi pealinn on Tallinn? Hääletame. 6 poolthäält, 27 vastuhäält. Lugupeetud kolleegid, ma palun, et vähemalt hääletamise ajal oleks kõigil võimalik olla tähelepanelik, seepärast mitte saalis juttu ajada. Tänan.

Assamblee otsustas, et ei ole vaja üldsätetes fikseerida, et Tallinn on Eesti Vabariigi pealinn.

Neljas ja viimane hääletamine. Kes on selle poolt, et üldsätetes on fikseeritud, et Eesti Vabariigi iseseisvuspäev on 24.veebruar? Hääletame. Tänan. 10 poolthääle ja 24 vastuhäälega on Assamblee otsustanud, et üldsätetes pole vaja fikseerida, et Eesti Vabariigi iseseisvuspäev on 24.veebruar. Härra Salum, kas veel on neid apellatsioonid, mida toimikond soovib läbi vaadata? Ma teatasin hr. Hallaste ja hr. Koha apellatsioonist. On võimalik seda arutada? Härra Salum.

V.Salum: Kuna §11 läks välja, siis me peame preambulas seda arvestama, nii et selle preambula kohta tehtud apellatsioonide hääletamised palun lükata edasi järgmise reede peale.

Juhataja: Suur tänu. Kas hr. Hallaste ja hr. Koha on nõus asjade sellise käiguga? Ei. Sõna on hr. Hallastel selleks, et lugeda ette apellatsioon, ja siis otsustame, kas me täna saame hääletada. Härra Hallaste, teil on sõna. Palun.

I.Hallaste: Austatud juhataja, meie apellatsioon puudutab täna hommikust hääletust preambula alternatiivi kohta. Teatavasti 17 poolthäälega 16 vastu hääletas Põhiseaduslik Assamblee põhimõtte poolt, et Eesti NSV on Eesti Vabariigi üldisjärglane. Sellest põhimõttest tulenevad väga rasked tagajärjed ja järeldused. Ma tutvustasin neid eelnevalt kõnes, kui andsin apellatsiooni üle. See juhtus enne kella kahte täna päeval. Ja kuna ühegi praegu läbihääletatud paragrahvi väljajätmine ei puuduta seda probleemi, millest oli jutt seoses selle preambula alternatiiviga, siis ma palun tungivalt see hääletamine võtta kordamisele, sest III toimkonna liikmed on veendunud, et Põhiseaduslik Assamblee ei andnud endale aru, mida ta sisse hääletas, lihtsalt ei teadvustanud kõiki neid probleeme, mis sellega olid seotud. Ma paluksin panna hääletusele. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Juhatus on omavahel kokku leppinud niimoodi, et ainult neid apellatsioone vaadatakse läbi, mille läbivaatamisega on nõus nii apellatsiooni esitaja kui ka toimkond, sellepärast lõppotsuse teeb hr. Salum. Palun.

V.Salum: Härra Hallaste süüdistus oli ülimalt kaalukas ja mina ainuisikuliselt ei ole pädev otsustama. Kui tahetakse tõesti peale suruda tänast hääletamist, siis palun võimaldada I toimkonnal enne koosolek teha.

Juhataja: Juhatus otsustas, et meil ei ole võimalik hakata vaheaegu tegema, sest siis me loomegi sellise pretsedendi, et iga apellatsiooni puhul on toimkondadel võimalik veel korraks nõu pidada. Selletõttu vaadatakse apellatsioon läbi nädala pärast. Täna on aga apellatsioon tehtud teatavaks ja võetud arvele. Härra Salum, kas on veel apellatsioone?

V.Salum: Minu laual ei ole.

Juhataja: Juhatusel ka ei ole laekunud. II toimkond, hr. Rumessen. Üks hetk, palun hr. Rumesseni mikrofoni.

V.Rumessen: -

Juhataja: Suur tänu. II toimkonnale apellatsioone

laekunud ei ole. Juhatusesele samuti mitte.

III toimkond. Härra Hallaste, palun.

I.Hallaste: Lugupeetud juhataja, III toimkonnale on laekunud hulgaliselt parandusettepanekuid, kuid apellatsioon laekunud ei ole. Seega hääletada täna midagi tarvis ei ole. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Ka juhatusesele pole laekunud apellatsioon III toimkonna teemade osas. IV toimkond. Härra Kask, palun.

P.Kask: -

J. Rätsep: Sama jutt. Ka meile ei ole laekunud apellatsioon.

Juhataja: Ka juhatajal ei ole apellatsioon. Läheme edasi. V toimkond. Riigikaitse. Härra Tupp, palun.

E.Tupp: Ei ole laekunud.

Juhataja: Ka juhatusel ei ole apellatsioon. Täna. VI toimkond: kohus, riigikontroll, õiguskantsler. Härra Rätsep, palun.

J.Rätsep: VI toimkonnal on apellatsiooni korral saabunud taotlus. Tegelikult apellatsiooni esitaja on toimkonna liige Ülo Seppa, kes tahab lisada meie kohtupeatüki §-le nõude, et õigust peaksid mõistma kutselised kohtunikud. Ja teine küsimus puudutab kohtueelset uurimist ja kohtu-uurijate institutsiooni.

Kui apelleeriv toimkonnaliige on valmis apellatsiooni esitama, siis me oleme valmis seisukohta avaldama.

Juhataja: Suur tänu. Ka juhatusesele on laekunud Ülo Seppalt nimetatud apellatsioon, samuti ma tuletan meelde, et tegelikult me alustasime sisulist arutelu juba nädal aega tagasi, kui juhatus leppis kokku hr. Seppaga ja toimkonnaga, et täna toimub apellatsiooni sisuline läbivaatamine. Ma palun apellatsiooni ettekandmiseks kõnetooli hr. Seppa. Palun.

Kolleegid, palun tähelepanu, me teeme poole viiest vaheaja. Härra Seppa, teil on sõna.

Ü.Seppa: Austatud hr. esimees, lugupeetud kolleegid! Nagu ma sellest juba üsna pikalt rääkisin, minu apellatsioon on sihitud VI toimkonna praeguse §1 teksti käsitlese vastu. Minu meelest on §1 sõnastatud praegu selliselt, et see ei kindlusta

iseseisvat kohtuvõimu Eesti Vabariigis. Siin on öeldud küll, et õigust mõistavad oma tegevuses sõltumatud kohtud, kuid minu meelest see lause ei sisalda mõtet, et Eestis on iseseisev kohtuvõim, mis on lahutatud teistest võimudest. Ja seepärast palusin ma sõnastada selle peatüki §1 järgmiselt: "Kohtuvõimu teostavad oma tegevuses sõltumatud kohtud, kus õigust mõistavad kutselised kohtunikud." Minu meelest on see paragrahv praegu sõnastatud nii, et kohtuvõim on selle paragrahviiga Eesti Vabariigis kehtestatud. Miks ma rõhutan seda, et õigust mõistavad kutselised kohtunikud, sellest ma rääkisin siin ka juba eelmine kord: seoses Eesti Vabariigi okupeerimisega lõppes meil ka Eesti Vabariigi seaduste kehtivus ja kehtestati uued nõukogude seadused, sisse toodi uus institutsioon, mis varem puudus, see oli kohtukaasistujate institutsioon. Ja ma vaidlen sellele vastu, et Eestis mõistetakse õigust kohtukaasistujate abil. Ma leian, et kohtuvõim toimib täiuslikult siis, kui kohut mõistavad kutselised kohtunikud. Ma tõin selle juba eelmine kord välja ja need tekstid on välja jagatud. Ma ei taha selles suhtes asja palju pikemale ajada. Ma ütlesin verel lühidalt, et ma pean kohtukaasistujate institutsiooni sovjetismi rudimendiks. Tahaksin mainida seda, et kaasistujate juuresolek vabastab kohtuniku vastutusest selles osas, et tema südametunnistus ei piina teda, kui ta vale otsuse on teinud, ta võib alati ütleda, et ega kohut ei mõistnud tema, vaid temaga olid kaasas rahva esindajad, kes kohut mõistsid. Nii sündis see nõukogude võimu ajal ja selletõttu on meil nii palju ebaõigeid kohtuotsuseid. Ma läheksin edasi teise paragrahvi juurde, mille sissetoomist ma sellesse peatükki taotlen ja see kõlaks niimoodi: "Kohtueelset uurimist viivad läbi kohtuministeeriumi koosseisu kuuluvad sõltumatud uurijad, kelle tööpiirkonnaks on kohturingkonnad, kuhu nad ametisse määratakse." Ma mainisin juba eelmine kord ja rõhutan ka praegu, et eeluurimine peab kuuluma kohtu võimkonda, see on kohtuvõimu üks osa ja nii oli ta väga õieti sätestatud Eesti Vabariigi kohtute seadustikus, kusjuures on olemas väga palju paragrahve, kus näidatakse, et kohtu-uuriija on üks kohtuvõimu teostaja. Juba §-s 1 on öeldud, et kohtuvõimu teostavad kohtud ja kohtu-uurijad. Edasi. Paragrahvis 3 on öeldud, et kohtu-uuriijate võimkond

piirdub vastavate ringkonda- dega. Paragrahv 18 ütleb, et ringkonnas on vajalik arv uurijaid, ka tähtsate ja eriti tähtsate asjade uurijad. Se seadustik määrab uurijate tööpiirkonnad, ametkonnad, kantseleid, kus uurijad töötavad. Paragrahv 83 määrab kohtunike ja kohtu-uurijate kutselise ettevalmistuse. Kõikidest nendest paragrahvidest on näha, et uurimine on kohtuvõimu koosseisus, meie praegune kohtu seadustik, mis Ülemnõukogu poolt vastu võeti, on lahutanud kohtuvõimust kohtu-uurimise ja sellega ei ole kohtuvõim täiuslik. Ma nõuan nende paragrahvide sissevõtmist meie põhiseadusesse, kuigi nad võib-olla ei olekski vajalikud normaalses tsiviliseeritud ühiskonnas, aga ma tahaksin praegu rõhutada just seda, et meil on vastu võetud kohtuseadus, mis võimaldas teha väga suuri muutusi, võrreldes Eesti Vabariigi kohtuseadusega, seadustikuga, ja ei olnud taga põhiseadust, mis oleks nende muudatuste tegemise ära hoidnud. Ja sellepärast peavad sellised paragrahvid olema põhiseaduses. Mis puutub kohtukaasistujate institutsiooni, siis ma tahaksin veel ütelda, et põhiline argument, millega mulle on vastu vaieldud, on see, et meil Eesti vabariigis ei jätku kohtunikke ja sellepärast me peame kasutama inimesi, kellel ei ole professionaalset eriharidust. Ma uurisin seda küsimust ja Eestis väljaantud Tartu Riikliku Ülikooli õigusteaduskonna lõpetanute nimekirja, kus on sees 1945.aastast kuni 1986.aastani lõpetanud isikud. Selgub, et Eestis on praegu umbes 3000 kõrgharidusega juristi. Ja meie kohtud vajaksid praegu juurde umbes 50 juristi, et vajalikku arvu kätte saada. Nii et praegusel momendil on 98 kohtunikku, ütleme 100 kohtunikku ja selleks, et kohut mõistaksid professionaalsed kohtunikud, oleks vaja 150 inimest. Ma ei usu, et see nagu poleks 3000 juristi hulgast võimalik saada 150 kohtunikku, oleks mingi põhjendus.

Juhataja: Härra Seppa, ma väga vabandan, teil on aeg 2 minuti võrra ületatud ja lisaks on kell saanud pool viis, mil vastavalt reglemendile tuleb teha vaheaeg. Võib-olla vajate veel aega? Ma ei seganud mitte selleks, et peaksite kohe lõpetama.

Ü.Seppa: Tänan tähelepanu eest. Ma lõpetan. Ma arvan, et kõik mõistavad, milles küsimus on. Aitäh teile.

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud kolleegid, enne

vaheaega mõned teated. Teile on välja jagatud juhatuse poolt koos toimkondade juhtidega koostatud otsuseprojekt redaktsioonitoimkonna moodustamise kohta. Ma palun vaheajal uurida pisut ka seda otsuseprojekti. Juhatus arvab, et on reaalne ammendada kella kuueks kogu istungi päevakord. Üheks tagatiseks on see, kui me nimetatud otsuseprojektiga ei pea mitte väga kaua tööd tegema.

Teiseks. Pärast vaheaega saavad soovi korral sõna uuesti hr. Rätsep kui toimkonna juht ja hr. Kaalep. Nüüd aga 20 minutit vaheaega. Me kohtume uuesti kell 17.50. Vaheaeg.

V a h e a e g

Juhataja: Kell on 16.51. Jätkame tööd. Kohaoleku kontroll palun. Assambleeliikmeid on kohal 33. Jätkub arutelu riigikontrolli, õiguskantsleri ja kohtu küsimustes. Meil oli kokkulepe, et sõna saavad selles küsimuses hr. Kaalep ja hr. Rätsep. Palun, hr. Kaalep, teil on sõna.

A.Kaalep: Lugupeetud hr. juhataja, lugupeetud kolleegid! Mind erutasid hr. Seppa sõnavõtt ja tema seisukohad väga mitmel põhjusel. Nagu kõik inimesed, kes on läbi elanud selle nn. nõukogude korra etapi meie rahva ajaloos, on minulgi olnud tegemist kohtutega, tean, mis asi on sõjatribunal, tean, mis asi on rahvakohus ja sellepärast, olemata küll jurist, on minulgi omad seisukohad. Mulle tundus, et see, kui seda tohib analüüsiks nimetada, mida hr. Seppa esitas, oli küllaltki pealiskaudne. Mul on selliseid kogemusi, kus rahvakaasistujate kohta (nagu neid on nimetatud) võin öelda ainult häid sõnu, ja on kogemusi, kus rahvakohtuniku kohta võin öelda ainult halba. Ja sellest etapist ei saaks me teha järeldusi, millest tuletatud norme me võiksime arvata kestvat aastakümneid. Me ei tohiks oma kohtukorraldusele anda liiga kindlaid ja liiga täpselt piiritletud suundi või kui me anname suunad, siis me ei tohi ikkagi anda liiga täpseid korraldusi. Me ei tea ju, kuhupoole läheb rong. On täiesti võimalik, et ühel ilusal päeval Eesti rahvas leiab, et anglosaksi maade tüüpi vandekohus on veel kõige parem süsteem ja sellepärast tundub mulle niimoodi, et hr. Rätsepa esitatud ja kaitstud variant, mis jätab võimalused lahti,

on ikkagi kõige sobivam, kuna hr. Seppa soovitatud kitsas tee võib olla isegi umbtee. Avaldan poolehoidu hr. Rätsepa seisukohale.

Juhataja: Tänan. Vaatamata kokkuleppele, et sõna saavad üksnes hr. Kaalep ja hr. Rätsep, otsustas juhatus anda siiski 2 minutiks sõna kohalt hr. Adamsile. Härra Jüri Adams, palun.

J.Adams: Küsimus kaasistujatest või kutselistest kohtunikest taandub sellele, kas meie põhiseadusega anname võimaluse nii-ütelda pool- ja mitteprofessionaalsetel kohtumõistjatel säilida väga kaua või võtame suuna, et mingite aastate pärast saavad Eestis olema kahtlemata isikuliselt teised inimesed, kes on kutselised kohtunikud, see tähendab, kes on teinud vastavad eksamid ja keda saab hinnata vastavalt kvalifikatsioonile. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Härra Rätsep, kas on võimalik kohalt sõna võtta? Tänan. Härra Rätsepa sõnavõtt kohalt. Palun.

J.Rätsep: Austatud kolleegid, lugupeetud juhatus" Selle apellatsioonihõlm on mul esitatud olulised vastuväited ja ma lisaksin paar üldist hinnangulist seisukohta. Ma paluksin teil, lugupeetud kolleegid, mõelda selle üle, et kohtusüsteem on üks eriline võimkond, mis teistest vähem kannatab politiseerimist ja üldse ei kannata ülepolitiseerimist. Väga palju traagikat selles nõukogulikus saatuses, mis meie rahvalegi osaks sai, on seotud kohtusüsteemi ülepolitiseerimisega ja tema hinnangulise tegevuse sidumisega poliitilise sisuga. Kõik need konkreetset faktid, mis meile meenuvad, on sellelaadilised. Kohtusüsteemi ei ole ka praegu, taastatavas Eesti Vabariigis võimalik päevapealt laialiisaata ja uuesti komplekteerida. See on utoopiline hoiak. Ja ma olen kahtlematult nende poolel, kes leiavad, et see on niisugune süsteem, mille reformimine on paratamatu. Selle reformimise käigus ei maksa meil häbeneda neid samme, mida on praegu juba jõutud ette võtta, isegi ühegi kohtuinstantsi nime ei ole alles jäänud. Mis nüüd otse apellatsioonisse puutub, siis ma nende seisukohtade puhul rõhutaksin veel kord seda, mida lugupeetud Ain Kaalep nimetas. Selles avaldub ette umbusaldus meist igal juhul legitiimsema Riigikogu suhtes, kelle ülesanne tulevikus on optimaalselt reguleerida kohtusüsteem vastavalt siis juba Eestis

kujunevatele tingimustele. Kui me praegu asuksime seisukohale, mille järgi võivad Eestis kohut mõista ainult kutselised kohtunikud, siis me peame siiski arvestama seda, et seoses üleminekuga kolmeastmelisele kohtusüsteemile, mis on siiski täiesti vaieldamatult progressiivne samm, on puudu vähemalt 50 kohtunikku.

Teiseks. Täiesti kõhedaks võtavad kolleegide, eesti-meelsete mõttekaaslaste lootused kiirkursustele kohtunike kaadri, kutseliste kohtunike kaadri ettevalmistamiseks. Minu arvates ei ole kaugelt ajalugu vaja õpikutest meelde tuletada, terve sõjajärgne ja ka 1940.a. nõukogude õigussüsteemi pudru ei ole mitte sellest tingitud, et kohtusüsteemi lülitati kaasistujate institutsioon, vaid et kiirkursustel komplekteeritud kohtunike kaader tegeles nn. õigusemõistmisega oma revolutsioonilise südametunnistuse pärast. Ma kardan küll, et meil võib sel juhul korduda kui mitte nii hullu, siis igal juhul ikkagi midagi väga kahtlast. Ma arvan, et need mõlemad sätted on kitsendavad tulevase Riigikogu suhtes ja kohtusüsteemi väljaarendamise suhtes üldse ja seda minu arvamus jagab ka meie toimkond häältega 5:1. Vaid üks toimkonna liige, kes apellatsioonil esitas, toetas iseene poolt esitatud kontseptsiooni. Nüüd ma ütleksin vaid niipalju, et paar esimest sõna selle esimese sätte konstrukt-sioonis on ilmselt niisugused, millega komisjon ühineb. Just nimelt see, et kohtuvõimu teostavad oma tegevuses sõltumatud kohtunikud. See on parem formulatsioon, see on mitme teisegi poolt esitatud. Täna teid ja vabandan, et ma pikemalt rääkisin.

Juhataja: Suur tänu, hr. Rätsep. Me asume kohe hääletama, aga enne kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll, palun. Assambleeliikmeid on kohal 37. Asume hääletama. Küsimus on järgmine. Kes on selle poolt, et rahuldada kolleeg Ülo Seppa apellatsioon, mille sisu on selles, et sõnastada 13.peatüki §1 alljärgnevalt: "Kohtuvõimu teostavad oma tegevuses sõltumatud kohtud, kus õigust mõistavad kutselised kohtunikud." Hääletame. Apellatsiooni rahuldamise poolt oli 11, vastu 20. Apellatsioon jäi rahuldamata.

Teine küsimus. Kes on selle poolt, et rahuldada Ülo Seppa apellatsioon, milles on tehtud ettepanek lisada 13.peatükki

uus paragrahv järgmise tekstiga: "Kohtueelset uurimist viivad läbi kohtuministeriumi koosseisu kuuluvad sõltumatud uurijad, kelle tööpiirkonnaks on kohturingkonnad, kuhu nad ametisse määratakse."? Hääletame. Apellatsioonide rahuldamise poolt on 14 assambleeliiget ja vastu 21. Assamblee otsusega on apellatsioon tagasi lükatud. Härra Rätsep, kas sellega on kõik apellatsioonid? Aitäh.

VII ja viimane teematoimkond: kohalikud omavalitsused. Härra Jürgenson, palun.

K.Jürgenson: Aitäh. VII toimkonnale on laekunud ühelt assambleeliikmelt ettepanek, apellatsioonina see vormistatud ei ole ja apellatsioonide meil rohkem praegu ei ole, kui juhatusel neid laekunud ei ole. Aitäh.

Juhataja: Juhatusel pole laekunud apellatsioonide seoses VII toimkonna tööga.

Lõpetades seda päevakorrapunkti, kordan veel kord, et kellelgi ei jääks vale muljet. Teine lugemine jätkub. Apellatsioonide läbivaatamine pole lõppenud. Ka see jätkub nädala pärast. Viimane päevakorrapunkt, milles meil on vaja vastu võtta otsus, on juhatuse ja toimkondade juhtide ettepanek moodustada redaktsioonitoimkond. Nimetatud otsusest ei tulene see, et tingimata nädala pärast, kas reedel või laupäeval lõpetatakse teine lugemine. Juhatus koos teematoimkondade juhtidega on esitanud selle otsuseprojekti sellepärast, et nädala pärast oleks võimalik teist lugemist lõpetada, kui Assamblee peab seda vajalikuks. Teine lugemine lõpetatakse hääletades, võetakse vastu otsus lõpetada teine lugemine. Tekst, millest on juttu otsuseprojekti, ei ole lõplik tekst, see on koondtekst, mille alusel algab kolmas lugemine, kui Assamblee nii otsustab. Juhatusel on laekunud kolleeg Sulev Vahtrelt ettepanek lülitada redaktsioonitoimkonda täiendavalt hr. Tiit Käbin. Härra Uluotsalt on laekunud ka teine ettepanek, mille loen samuti ette: "Teen ettepaneku redaktsioonitoimkonda liikmetena lisada hr. Eller ja hr. Sirendi." Ja protsessuaalse korra osas on ettepanek läbi viia konkureeriv hääletus.

Lugupeetud kolleegid, ma lugemin teile ette kõik need ettepanekud, mis laekusid kirjalikult. Meie reglemendi järgi on

võimalik esitada küsimusi, võtta sõna ja teha ettepanekuid ka praegu. Palun, kas on küsimusi, sõnavõtussoovijaid, ettepanekuid? Palun. Härra Adams, palun.

J.Adams: Minu küsimus on selline. Kas hr. Peet Kask ei oleks nõus osalema redaktsioonitoimkonna töös liikmena?

Juhataja: Tänan. Ma käsitleksin hr. Adamsi küsimust ettepanekuna juhul, kui hr. Kask noogutaks või annaks märku, kas ta oma nõusoleku annab või ei. Tänan. Härra Adamsi poolt on täiendavalt esitatud hr. Peet Kase kandidatuur. Sõna saab hr. Talve. Palun.

J.Talve: Lugupeetud kolleegid, ma tänan usalduse eest ja olen nõus küll, ainult selle reservatsiooniga, et ma esmaspäeval ja teisipäeval pean siit ära olema, aga kui see lahendus kolleege rahuldab, siis olen nõus.

Juhataja: Suur tänu. Võtsime selle informatsiooni teadmiseks. Palun, kas on veel ettepanekuid? Proua Hänni, palun.

L.Hänni: Ma teen ettepaneku lülitada kandidaatide nimekirja hr.Kaido Kama.

Juhataja: Tänan. Kolleegid, selleks et korraldada redaktsioonitoimkonna valimine, eeldusel, et redaktsioonitoimkonnas ei võiks olla mitte kõik assambleeliikmed, vaid me peak- sime mingi valiku tegema, tuleks meil kokku leppida, kui suur redaktsioonitoimkond on. Härra Vahtre tegi ettepaneku, et redakt- sioonitoimkond võiks olla 7-liikmeline. Härra Saatpalul on sõna.

V.Saatpalu: Vabandan, et ma jäin natuke siin kohmitsema. Ma teeksin ettepaneku lülitada ka Toomas Kork sellesse redaktsioonitoimkonda. Aga mis puutub seitsmesse, siis see on hea number.

Juhataja: Tänan. Härra Saatpalu ettepanek nõuab seda, et me lepiksime kokku, et me nimekirja sulgeme, vastasel korral meie hääletamine võtab kaua aega ja sel juhul ma teeksin ettepaneku hääletada kõikide assambleeliikmete puhul, kas nad sobivad redaktsioonitoimkonda või mitte, kas ollakse nõus, et me rohkem kandidaate ei esita? Tänan. Niisiis redaktsioonitoimkonna arvuline koosseis. Üks ettepanek oli 7 ja seda toetas hr. Saatpalu. Härra Kask, palun.

P.Kask: Andestust, et ma nii hilja reageerisin, aga mul

on ettepanek lülitada kandidaatide hulka Tõnu Anton.

Juhataja: Mul on tõepoolest hea meel, et mul on formaalne õigus ütleda, et see ei ole võimalik. Täna. Redaktsioonitoimkonna arvuline koosseis on teema, milles me püüame kokku leppida. Kas on teisi ettepanekuid kui 7? Hr. Taslve, palun.

J.Talve: Ma tahaksin küsida, mitu kandidaati seal praegu on?

Juhataja: Praegune olukord on selline, et otsuseprojekti on 6 kandidaati ja nendele on täiendavalt lisatud järgmised kandidaadid? Sulev Vahtre poolt Tiit Käbin, Ülo Uluotsa poolt Hillar Eller, Arvo Sirendi; hr. Adamsi poolt Peet Kask, pr. Hänni poolt Kaido Kama ja hr. Saatpalu poolt Toomas Kork. Seega kokku 12.

Lugupeetud kolleegid, panen hääletamisele, kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkond on 7-liikmeline. Palun hääletada. 32 poolthäält, vastuhääli ei ole. Me otsustasime teiega, et redaktsioonitoimkond on 7-liikmeline.

Teine küsimus, milles meil tuleb kokku leppida. Juhatusel on selline ettepanek, et hääletamine toimub järgmise korra kohaselt. Häälte arv on piiramatu, igaüks võib hääletada kõigi kandidaatide poolt, valida neist nii mitu, kui peab vajalikuks, või olla kõigile vastu, kuid vastuhäälel ei ole mingit osakaalu, tulemused tehakse kindlaks poolthääli arvestades. Juhatus julgeb pakkuda sellist viisi tulemuse kindlakstegemiseks, et 7 enamääli saanud kandidaadid loetakse valituks. Komplikatsioonid tekivad siis, kui ei ole võimalik seitsmenda ja kaheksanda vahele piiri tõmmata põhjusel, et nad said ühepalju hääli. Kuid kui selline tulemus saadakse, siis on ettepanek panna hääletusele viis, mis võimaldab teha uue valiku nende kandidaatide vahel, kes jagavad hääli selliselt, et pole võimalik piiri tõmmata 7. ja 8.kandidaadi vahel.

Palun, kas sellise redaktsioonitoimkonna koosseisu määramise korra vastu on proteste? Ei ole. Ma kordan, kuidas me toimime.

Häälte arv on piiramatu, loevad ainult poolthääled. Valituks osutuvad need kandidaadid, kes said enam hääli. Kui ei

ole võimalik eristada 7., 8. ja võib-olla järgnevaid, siis korraldatakse teine voor, selleks et määrata pingerida nende kandidaatide vahel, kes jagavad 7. ja järgnevaid kohti. Algab hääletamine. Kohaloleku kontroll. Kohal on 37 assambleeliiget.

Kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkonnas on Jüri Adams? Hääletame. Hääletamine on avalik, salajast hääletamist meie reglement ette ei näe. Niisiis, hääletame. Hüri Adams. Täna. 32 häält.

Kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkonnas on Illar Hallaste? Hääletame. 28 häält.

Kes on selle poole, et redaktsioonitoimkonnas on Liia Hänni? 31 häält.

Kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkonnas on Ain Kaalep? 23. häält.

Kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkonnas on Ott Kool? Hääletame. 12 häält.

Kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkonnas on Juhan-Kristjan Talve? Hääletame. 27 häält.

Ülejäänud kandidaadid panen hääletusele ettepanekute laekumise järjekorras.

Kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkonnas on Tiit Käbin? Hääletame. 24 häält.

Kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkonnas on Hillar Eller? 11 häält.

Kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkonnas on Arvo Sirendi? Hääletame. 8 häält.

Kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkonnas on Peet Kask? Hääletame. 27 häält.

Kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkonnas on Kaido Kama? 27 häält.

Kes on selle poolt, et redaktsioonitoimkonnas on Toomas Kork? Hääletame. 12 häält.

Lugupeetud kolleegid, püüame siis kohe kindlaks teha redaktsiooni koosseisu. 32 häälega on liider Jüri Adams, teisena on redaktsioonitoimkonna koosseisus pr. Liia Hänni. Kolmandana on redaktsioonitoimkonna koosseisus hr. Illar Hallaste. Neljas on Juhan-Kristjan Talve. Sama häältearvuga on toimkonnas hr. Peet

Kask ja sama häältearvuga on redaktsioonitoimkonnas ka hr. Kaido Kama. Ja seitsmendana on 24 häällega redaktsioonitoimkonnas hr. Tiit Käbin.

Üks hetk, enne kui me selle tulemuse kinnitame, ma kontrollin veel üle, et me vigu ei teinud.

Niisiis, lugupeetud kolleegid, redaktsioonitoimkonnas on assambleeliikmed: Jüri Adams, Illar Hallaste, Liia Hänni, Juhan-Kristjan Talve, Peet Kask, Kaido Kama ja Tiit Käbin. Paraku on meil nüüd otsustatud vaid otsuseprojekti 1.punkti sisu. Palun, võib-olla on selle projekti kohta veel märkusi, ettepanekuid projekti parandamiseks, täiendamiseks? Härra Rätsep, palun.

J.Rätsep: Mul oleks ettepanek tõsta toimkonna liikmete arvu 8-le, sel juhul laheneks ära üks väga oluline küsimus - keeleküsimus.

Juhataja: Kui Assambleel pole häbi pöörduda tagasi otsustatud küsimuste juurde, teen ma siiski seekord ettepaneku lugeda need otsused, mida me tegime, pädevaiks, ja jääb nii, nagu me otsustasime. Palun, kas soovitakse veel sõna? Ei. Lugupeetud kolleegid, ma panen hääletamisele otsuseprojekti redaktsioonitoimkonna moodustamise kohta. Palun, kes on selle projekti poolt? Vabandan, palun hääletamine katkestada, hr. Korrovits, palun, kas protsessuaalsetes küsimustes?

V.Korrovits: Head kolleegid, küsimus protsessuaalne ei ole, kuid väga imelik, et selles toimkonnas ei ole ühtegi keelemeest.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, sõnavõttud ju lõpetati, alustasime hääletamist. Kui on hääletamist alustatud, saab sõna ainult protsessuaalsetes küsimustes. Palun, kes on otsuse projekti poolt? Hääletame. 36 poolthäälega, vastuhääli ei ole, on otsus vastu võetud. Päevakord on ammendatud, organisatsioonilistes küsimustes saavad soovi korral sõna kõik toimkondade juhid. Palun veel tähelepanu, kui toimkondade juhid soovivad sõna, palun. Hr. Hallaste.

I.Hallaste: Aitäh. Juhataja, mul on palve III toimkonna liikmetele koguneda 5 minuti pärast ruumi 111. Aitäh.

Juhataja: Härra Rumessen.

V.Rumessen: Aitäh. Kõik II toimkonna liikmed veel ei

tea, et me kohtume homme kell 10. Me ootame teid homme hommikul.

Juhataja: Härra Jürgenson.

K.Jürgenson: Palun VII toimkonna liikmetel pärast lühikest suitsupausi koguneda meie ruumi nr.256. Aitäh.

Juhataja: Härra Salum.

V.Salum: I toimkonna liikmetel palun homme kell 10 koguneda saali 111.

Juhataja: Palun veel tähelepanu, meie ei ole istungit lõpetanud. Härra Rätsep, palun.

J.Rätsep: Paluksin VI toimkonna liikmetel tulla tuppa 257 homme hommikul kell 9.30!

Juhataja: Härra Kask.

P.Kask: IV toimkonna liikmetel palun homme hommikul kell 10 tulla nagu tavaliselt ruumi 155.

Juhataja: Suur tänu. Istung on lõppenud. Me kohtume teiega täiskogu istungil nädala pärast. Nägemist.